

Yosef Bhatti, Ulf Hjelmar og Lene Holm Pedersen

Arbejdsvilkår for fuldtidspolitikere

Arbejdsvilkår for fuldtidspolitikere

Publikationen kan hentes på www.kora.dk

© KORA og forfatterne, 2016

Mindre uddrag, herunder figurer, tabeller og citater, er tilladt med tydelig kildeangivelse. Skrifter, der omtaler, anmelder, citerer eller henviser til nærværende, bedes sendt til KORA.

© Omslag: Mega Design og Monokrom

Udgiver: KORA
ISBN: 978-87-7509-823-1
Projekt: 10943

KORA
Det Nationale Institut for
Kommuners og Regioners Analyse og Forskning

KORA er en uafhængig statslig institution, hvis formål er at fremme kvalitetsudvikling samt bedre ressourceanvendelse og styring i den offentlige sektor.

Det Nationale Institut
for Kommuners og Regioners
Analyse og Forskning

Købmagergade 22
1150 København K
E-mail: kora@kora.dk
Telefon: 444 555 00

Forord

I forbindelse med Vederlagskommissionens arbejde vedrørende den samlede vederlæggelse af borgmestre, regionsrådsformænd, folketingsmedlemmer og ministre har KORA gennemført en analyse af de fire gruppers arbejdsvilkår.

Formålet med undersøgelsen er at belyse den udvikling, der har været i politikernes arbejdsvilkår, herunder i forhold til kompleksiteten i arbejdsopgaverne samt i forhold til politikernes ansvar og arbejdsbyrde. Undersøgelsen søger at afdække følgende forhold:

- Hvordan er fuldtidspolitikernes arbejdsvilkår i dag?
- Hvordan har fuldtidspolitikernes arbejdsvilkår udviklet sig over tid?

I belysningen af disse spørgsmål indgår politikernes tidsforbrug i timer, tidsforbrug i forhold til opgaver samt deres oplevelse af arbejdspress.

Undersøgelsen fokuserer på fuldtidspolitikere med administrativt toplederansvar: Ministre, regionsrådsformænd og borgmestre – herunder også rådmænd og fagborgmestre. Folketingspolitikere medtages også, mens kommunalpolitikere ikke er omfattet af undersøgelsen.

Vi vil gerne takke Vederlagskommissionen og dets sekretariat for et godt samarbejde. Den praktiske gennemførelse af spørgeskemaundersøgelsen er foretaget af Epinion. Vi vil i den forbindelse takke Rie Schmidt Knudsen for hendes store indsats. Vi har i forskellige sammenhænge også haft stor nytte af kommentarer fra Bolette Danckert, Jørgen Grønnegaard Christensen, Marius Ibsen, Ulrik Kjær, Niels Opstrup og Bo Smith. Endelig tak til de mange fuldtidspolitikere, der har stillet sig til rådighed i forbindelse med spørgeskemaundersøgelsen og de personlige interview.

Rapporten er udarbejdet af Yosef Bhatti, Ulf Hjelmar og Lene Holm Pedersen. Patricia Thor Larsen og Ane Reese Mikkelsen har som studentermedhjælpere medvirket til dataindsamlingen.

Yosef Bhatti, Ulf Hjelmar og Lene Holm Pedersen
Januar 2016

Indhold

Sammenfatning	6
1 Indledning	9
1.1 Formål	9
1.2 Rapportens opbygning	10
2 Metode	11
2.1 Spørgeskemaundersøgelse	11
2.2 Kvalitative interview.....	13
3 Eksisterende viden	15
3.1 Viden om fuldtidspolitikerens arbejdsvilkår	15
3.2 Danske studier af arbejdstid og arbejdspress	17
4 Tidsanvendelse	19
4.1 Nuværende tidsforbrug	19
4.1.1 Borgmestre/rådmænd	19
4.1.2 Regionsrådsformænd.....	22
4.1.3 Ministre.....	23
4.1.4 Folketingsmedlemmer	27
4.2 Udviklingen af tidsforbrug over tid.....	29
4.2.1 Borgmestre/rådmænd	29
4.2.2 Regionsrådsformænd.....	31
4.2.3 Ministre.....	31
4.2.4 Folketingsmedlemmer	32
5 Arbejdspress.....	34
5.1 Nuværende arbejdspress	34
5.1.1 Borgmestre/rådmænd	34
5.1.2 Regionsrådsformænd.....	36
5.1.3 Ministre.....	36
5.1.4 Folketingsmedlemmer	39
5.2 Udviklingen af arbejdspresset over tid.....	41
5.2.1 Borgmestre/rådmænd	41
5.2.2 Regionsrådsformænd.....	42
5.2.3 Ministre.....	42
5.2.4 Folketingsmedlemmer	43
6 Eksponering i offentligheden	45
6.1 Den nuværende eksponering i offentligheden	45
6.1.1 Borgmestre/rådmænd	45
6.1.2 Regionsrådsformænd.....	46
6.1.3 Ministre.....	47
6.1.4 Folketingsmedlemmer	49
6.2 Udviklingen i eksponering over tid	49

6.2.1	Borgmestre/rådmænd	49
6.2.2	Regionsrådsformænd.....	51
6.2.3	Ministre.....	51
6.2.4	Folketingsmedlemmer	52
7	Konklusion	53
	Litteratur.....	55
	Bilag 1 – Respondentliste	57

Sammenfatning

Denne undersøgelse belyser, hvordan fuldtidspolitikernes arbejdsvilkår er i dag, og hvordan de har udviklet sig over tid. Rapporten tager udgangspunkt i fuldtidspolitikernes vurdering af deres arbejdsvilkår. I rapporten belyses det således, hvor mange timer fuldtidspolitikere arbejder, og hvilke arbejdsopgaver, de bruger tid på. Desuden analyseres det, hvordan politikerne oplever arbejdspresset og samspelet mellem arbejdsliv og privatliv samt eksponeringen i offentligheden.

Undersøgelsen bygger på en internetbaseret spørgeskemaundersøgelse blandt samtlige ministre, regionsrådsformænd og borgmestre. Desuden er der gennemført kvalitative interview med fire borgmestre, en regionsrådsformand, en tidligere minister og to nuværende ministre, samt seks formænd for partiernes folketingsgrupper. De kvalitative interview er blevet brugt til at illustrere, uddybe og nuancere resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen. Generelt er konklusionerne om borgmestre/rådmænd, regionsrådsformænd og ministre mere sikre end konklusionerne om folketingsmedlemmerne, da vi for de tre første grupper af politikere både har adgang til et kvantitativt og kvalitativt datamateriale, mens vi for folketingspolitikere kun har baseret konklusionerne på kvalitative interview. Der skal endvidere tages det forbehold, at, selv om undersøgelsen baserer sig på et stærkt datamateriale, er der altid usikkerheder forbundet med at spørge om selvrapporterede arbejdsforhold, særligt når undersøgelsen sker i en kontekst, hvor den fremtidige vederlæggelse er på dagsordenen. Vi har imidlertid metodisk tilrettelagt undersøgelsen med henblik på at mindske dette potentielle problem ved at understrege anonymiteten i undersøgelsen og basere undersøgelsen på en konkret registrering af politikernes tidsanvendelse fremfor mere generelle og holdningsbaserede svar. På de punkter, hvor vores fund er sammenlignelige med eksisterende danske og internationale studier, er der en god overensstemmelse mellem resultaterne, hvilket umiddelbart øger troværdigheden af vores undersøgelses resultater. Det skal dog understreges, at det er umuligt med sikkerhed at sikre sig, at strategisk svarafgivning ikke har fundet sted.

Rapportens første analysekapitel omhandler fuldtidspolitikernes tidsanvendelse og arbejdsmængde. Her dokumenteres det, at alle grupper har et meget højt selvrapporteret tidsforbrug. De tre grupper, der deltog i den kvantitative undersøgelse, registrerede alle over 60 timer (ministrene har det højeste tidsforbrug – omkring 70 timer), ligesom alle tre grupper vurderer deres normale arbejdstid til at være lidt over 60 timer. Det fremgår af interviewene, at der er en stor variation i folketingsmedlemmernes tidsforbrug, og at der er folketingspolitikere, der har et noget mindre tidsforbrug. Selv om der er usikkerhed i selvrapporteret tidsforbrug, ligger det meget over tidsforbruget i resten af befolkningen, og noget over tidsforbruget blandt sammenlignelige jobfunktioner. De danske fuldtidspolitikeres tidsforbrug stemmer godt overens med resultater fra andre parlamenter. Arbejdsbelastningen er stor gennem hele ugen, og de fleste arbejder også i weekenden. Dette gælder særligt ministre. Særligt for ministre starter arbejdsdagen meget tidligt og slutter meget sent, da nyhedscyklussen kræver dette. Folketingspolitikere med centrale poster i deres parti (formand, gruppeformand, politisk ordfører) har et lignende arbejdsmønster.

Fuldtidspolitikernes arbejdstid er altså lang, og det fremgår af undersøgelsen, at arbejdstempoet og tilrettelæggelsen af arbejdet desuden er præget af uforudsigelighed. Arbejdsmængden er uforudsigelig og kan ændre sig i løbet af dagen, da sager pludselig kan eksplodere. Til trods for den store arbejdsmængde holder fuldtidspolitikere ferie. Borgmestrene holder i gennemsnit ca. 5 uger om året, hvilket er i god tråd med befolkningen som helhed, mens ministrene i snit holder godt 6 ugers ferie om året.

Der er en del transport for alle fire grupper af politikere, dog særligt for ministre og for folketingspolitikere bosiddende langt fra København. Ministre giver udtryk for, at de kan udnytte transporttiden effektivt, mens folketingspolitikere fra provinsen i mindre grad har mulighed for dette. Ministre og folketingsmedlemmer med bopæl langt fra København arbejder typisk mere intensivt, når de er i København, mens arbejdsbyrden er mere jævnt fordelt for ministre og folketingsmedlemmer tæt på København. Særligt folketingsmedlemmer fra provinsen oplever et stigende pres i forhold til at være til stede i København ud over de travle mødedage i Folketinget fra tirsdag til torsdag.

Hvad angår udviklingen i arbejdsmængde over tid, så er det noget vanskeligere at vurdere, fordi der ikke findes tidsseriedata om fuldtidspolitikernes arbejdstid. Den tidligere forskning peger dog på, at fuldtidspolitikere for år tilbage også arbejdede meget (Damgaard 1979). Det er derfor uklart, om arbejdstiden som sådan er steget, selv om den er meget høj. Når man spørger fuldtidspolitikere, vurderer de fleste, at arbejdstiden er uændret eller er steget. Der er en tendens til, at borgmestrene er den gruppe, der i højeste grad finder, at deres arbejdsmængde er steget. Det fremhæves her særligt, at de større kommuner har givet markant mere arbejde til borgmesteren.

Undersøgelsen peger på, at udviklingen i medierne i form af den større sendeflade med kortere deadlines og fremvæksten af de sociale medier har medført, at medie håndtering har været blandt de arbejdsopgaver, der er steget mest i omfang. Dette gælder alle grupper af fuldtidspolitikere, dog lidt mindre udpræget for regionsrådsformænd.

Rapportens andet analysekapitel omhandler arbejdspresset. Arbejdspresset vurderes generelt at være meget højt af alle grupper, hvilket stemmer overens med den internationale litteratur om andre parlamenter. Det fremgår også, at fuldtidspolitikere i meget højere grad end personer i sammenlignelige jobfunktioner og den øvrige del af befolkningen oplever konflikter mellem arbejdsliv og privatliv. Ikke overraskende er det særlig fuldtidspolitikere med yngre hjemmeboende børn, som oplever en konflikt mellem arbejdsliv og privatliv.

Mange fuldtidspolitikere har en generel oplevelse af, at de ikke kan nå deres opgaver. Et forhold, som fremhæves af mange fuldtidspolitikere, er indbakken, hvor der typisk kommer mellem 150-250 mails om dagen. Det kan skabe stress, at man ikke føler, at man har mulighed for at kunne svare på alle henvendelser. Uforudsigeligheden i arbejdet medvirker til arbejdspresset. Det er vanskeligt at planlægge og forberede sig til en arbejdsdag, fordi dagsordenen kan ændre sig meget hurtigt, og det kan øge arbejdspresset. Fuldtidspolitikere fremhæver det også som et betydeligt pres, at man skal sikre genvalg. Dette gælder særligt for medlemmerne af de partier, der står dårligt i meningsmålingerne og særligt for medlemmer på de yderste mandater. På trods af det meget store arbejdspress fremhæver mange politikere, at de overordnet set er glade for deres arbejde. Det giver en følelse af mening i livet og af, at man kan gøre en forskel.

I forhold til udviklingen over tid vurderer de fleste politikere, at arbejdspresset er øget over tid. En af de ting, der fremhæves hyppigst, er udviklingen i mediebilledet. Særligt to ting, som begge øger behovet for at "være på" konstant, synes at have haft betydning. Den første er fremkomsten af 24 timers nyhedskanaler, netaviser mv., og den anden er udviklingen af de sociale medier som platform for politisk diskussion. Samlet set er nyheder gået fra at være noget, der blev skabt en gang om dagen med en relativ fast deadline til at være noget konstant tilstedeværende, som bliver skabt løbende hele dagen. Det skal dog påpeges, at befolkningen generelt i andre undersøgelser også rapporterer et øget arbejdspress.

Rapportens tredje analysekapitel omhandler eksponering i offentligheden. Rapporten peger på, at eksponering af ens person er et grundvilkår i jobbet som fuldtidspolitiker. Det er meget forskelligt, om fuldtidspolitikerne føler, at eksponeringen i offentligheden er en belastning. Eksponeringen er en markant større belastning for ministre end for borgmestre og regionsrådsformænd. Folketingspolitikere med centrale poster i deres parti (formand, politisk ordfører, ordførerskaber med stor opmærksomhed) oplever typisk også eksponeringen som en belastning. Personlige og telefoniske trusler/chikane er sjældne for ministre, men noget mere hyppige for borgmestre/rådmænd, hvor ca. 30 % har oplevet chikane/trusler inden for de sidste 12 måneder. Ministre bliver til gengæld hyppigere chikaneret/truet på sociale medier. For alle grupper er sociale medier den måde, hvor trusler/chikane sker hyppigst. Kun 19 % af ministre har ikke oplevet chikane eller trusler på den vis de seneste 12 måneder. Politikerne giver generelt udtryk for, at de personligt bliver hærdede med tiden, men at man skal være meget hårdhudet for ikke at lade sig påvirke af det. Trusler og chikaner opleves værst, når det går ud over familien.

I forhold til udviklingen over tid vurderer omkring 2/3 af fuldtidspolitikerne, at belastningen grundet eksponeringen af deres person er blevet større over tid. Medieudviklingen fremhæves som værende den mest afgørende faktor i den henseende. Der er forholdsvis få, der vurderer, at der har været en stigning i trusler/chikane personligt eller telefonisk, men omkring halvdelen af de adspurgte vurderer, at der har været en stigning i trusler/chikane på de sociale medier. Dette er sandsynligvis også fremmende for, at omkring halvdelen af politikerne finder, at problemet med trusler/chikane generelt er blevet værre over tid (den anden halvdel finder, at det er uændret).

1 Indledning

1.1 Formål

De folkevalgte repræsentanter spiller en central funktion i det repræsentative demokrati. Politikerne bliver valgt af os borgere og skal på vores vegne vedtage love og lede administrationen af dem. Politikernes centrale betydning afspejles tydeligt i den opmærksomhed, de gives i medierne, og der findes næppe mange professioner i Danmark, der er genstand for større offentlig bevågenhed.

Set i lyset af politikerprofessionens centrale position i demokratiet og den bevågenhed, den generelt tiltrækker, er det bemærkelsesværdigt, at politikeres arbejdsvilkår sjældent diskuteres. Man kan argumentere for, at det at være politiker også er et arbejde, som alle andre med dertilhørende krav, pres og privilegier, og det er derfor naturligt også at belyse politikernes arbejdsvilkår.

Politikeres arbejdsvilkår er også forskningsmæssigt underbelyst både i en dansk og international sammenhæng. Vi har ganske lidt systematisk viden om, hvad det indebærer at være politiker, og hvordan politikernes arbejdsvilkår har udviklet sig over tid. I en dansk sammenhæng har der dog været nogle tidligere undersøgelser om folketingspolitikeres (fx Damgaard 1979; Jensen 2003), kommunalpolitikeres (fx Dahlgård et al. 2009; Pedersen 2013; Pedersen et al. 2013) og borgmestres (fx Berg og Kjær 2005) arbejde.

I forbindelse med Vederlagskommissionens arbejde har KORA fået til opgave at belyse fuldtidspolitikeres arbejdsvilkår. Vi fokuserer særligt på følgende spørgsmål:

- Hvordan er fuldtidspolitikernes arbejdsvilkår i dag?
- Hvordan har fuldtidspolitikernes arbejdsvilkår udviklet sig over tid?

Ved arbejdsvilkår forstår vi blandt andet arbejdsmængde og arbejdspress. Da et særligt karakteristikum ved fuldtidspolitikeres arbejde er, at der er betydelig offentlig interesse for deres arbejde, behandler vi eksponering i offentligheden som et selvstændigt aspekt af arbejdsvilkårene.

Afgrænsningen til fuldtidspolitikere implicerer blandt andet, at vi ikke inddrager kommunalpolitikere. Disse er ikke fuldtidspolitikere, men deltidspolitikere med mulighed for at have et andet arbejde ved siden af hvervet som politiker. Der kan derfor argumenteres for, at kommunalpolitikernes arbejdsvilkår grundlæggende er anderledes end fuldtidspolitikernes, hvad der også fremgår af en redegørelse af kommunalpolitikernes arbejdsvilkår (Indenrigs- og Socialministeriet 2009).

Vi skelner i undersøgelsen nærmere specifikt mellem fire kategorier af fuldtidspolitikere:

- Borgmestre/rådmænd (herunder også fagborgmestre)
- Regionsrådsformænd
- Ministre
- Folketingspolitikere

Som vi senere skal vende tilbage til, er vores datagrundlag dog noget begrænset i forhold til folketingspolitikere, hvorfor konklusioner om denne gruppe er mindre sikre end vores konklusioner om de tre øvrige grupper.

1.2 Rapportens opbygning

I rapportens kapitel 2 redegøres for den metodiske tilgang, der består af en kombination af spørgeskemadata og kvalitative interview. Efterfølgende diskuterer vi i kapitel 3 kort den eksisterende viden om politikernes, danskernes og sammenlignelige jobfunktioners arbejdsvilkår. Kapitel 4, 5 og 6 indeholder analyser af henholdsvis faktisk tidsanvendelse, arbejdspress og eksponering af offentligheden. Hvert af analysekapitlerne er inddelt i to hoveddele efter rapportens overordnede spørgsmål: *Hvordan er politikernes arbejdsvilkår i dag?* og *Hvordan har de udviklet sig over tid?* Hvert spørgsmål behandles endvidere både for borgmestre/rådmænd, regionsrådsformænd, ministre og folketingspolitikere.

2 Metode

Data til den empiriske del af undersøgelsen er indsamlet ad to veje: 1) En spørgeskemaundersøgelse blandt tre grupper af fuldtidspolitikere, 2) Interview med 14 udvalgte fuldtidspolitikere. De to typer af dataindsamling supplerer hinanden i den forstand, at spørgeskemaundersøgelsen tillader os at komme bredt rundt og få svar fra så mange relevante politikere som muligt, mens de kvalitative interview tillader os at få uddybet svarene.

2.1 Spørgeskemaundersøgelse

Spørgeskemaundersøgelsen er webbaseret og blev udsendt til samtlige borgmestre/rådmænd (119 individer), regionsrådsformænd (5 individer) og ministre (20 individer). Den samlede målpopulation er således på 144 individer. Folketingspolitikere er ikke medtaget i spørgeskemaundersøgelsen, da dette ikke var en del af opdraget.

En central del af spørgeskemaundersøgelsen er at måle respondenternes tidsforbrug. Det er velkendt, at særligt respondenter med et højt tidsforbrug tenderer til at overestimere deres arbejdsmængde (fx Bonke 2005). Foruden at spørge respondenterne direkte til deres gennemsnitlige tidsforbrug på en arbejdsuge, bad vi derfor om, at de for hver dag i uge 5 registrerede deres faktiske tidsforbrug på ca. 15 arbejdsopgaver (listen over arbejdsopgaver var tilpasset politikertypen). Dette har os bekendt ikke været gjort tidligere for politikere i en dansk sammenhæng. I de tilfælde en respondent var på ferie eller på ugelang tjenesterejse bad vi om, at tidsregistreringen blev foretaget i uge 6 (i enkelte tilfælde er der lavet alternative aftaler). Vi valgte uge 5, da denne blev vurderet som værende en typisk uge (modsat fx uge 6-8, hvor andelen der er på vinterferie, må formodes at være større). En alternativ tilgang til at højde validiteten kunne have været en egentlig tidsdagbog (fx Bonke 2002; Bonke 2005). Her var det dog vores vurdering, at byrden for respondenterne ville blive så voldsom, at der måtte forventes et betydeligt frafald. Det anvendte tidsregistreringsskema er således valgt i en afvejning af forventet validitet og forventet svarprocent. For at kontrollere validiteten af svarene har vi gennemført de kvalitative interview efter spørgeskemaundersøgelsen og har i den forbindelse spurgt ind til resultaterne af denne som et ekstra validitetstjek.

I tidsregistreringen var det muligt at angive selvstændigt lønnede hverv. I opgørelsen af tidsforbruget i den forbindelse angiver vi som udgangspunkt den samlede arbejdstid – og herunder den tid, som er anvendt til selvstændigt lønnede hverv. De selvstændigt lønnede hverv er man typisk udpeget til i kraft af sit politiske embede, men der kan argumenteres for, at disse hverv typisk ikke er en kerneopgave i udførelsen af ens politiske embede. Derfor rapporterer vi også arbejdstiden, hvor disse hverv er fratrukket.

Ud over tidsregistreringen indeholdt spørgeskemaundersøgelsen følgende hovedelementer:

- Spørgsmål om arbejdsmængde – herunder spørgsmål om typisk arbejdsmængde, ferieafholdelse og tid brugt på transport.
- Spørgsmål om arbejdspress – herunder det samlede arbejdspress, tiltag der kan mindske arbejdspresset og forholdet mellem arbejdsliv og privatliv.
- Spørgsmål om eksponering – herunder den oplevede belastning grundet eksponering og trusler/chikane mod respondenterne og dennes omgangskreds.
- Baggrundsspørgsmål: Demografisk information – herunder alder, anciennitet, tidligere erhverv og uddannelsesbaggrund.

Til alle hovedelementer (på nær baggrundsspørgsmål) er der spurgt både til de nuværende forhold og en vurdering af, hvordan disse har udviklet sig over tid. Undersøgelsen indeholder også enkelte åbne spørgsmål, som sammen med de kvalitative interview er anvendt til at få en større forståelse af politikernes arbejdsvilkår.

Opsætning af undersøgelsen og administration af udsending og dataindsamling blev foretaget af analyseinstituttet Epinion. Et link til undersøgelsen blev udsendt til respondenterne fredag den 23. januar forud for uge 5, hvor tidsregistreringen som hovedregel skulle foregå. Undersøgelsen var forinden blevet varslet til respondenterne i et brev fra Vederlagskommissionen støttet af KL og Danske Regioner med henblik på at maksimere svarprocenten, ligesom undersøgelsen blev nævnt på et ministermøde. Der blev i løbet af undersøgelsesperioden sendt to rykkere til respondenterne.

Undersøgelsen opnåede følgende antal svar, idet der kun er medtaget respondenter, der har leveret gyldige svar på mindst et af undersøgelsens spørgsmål om arbejdsvilkår.

Tablet 2.1 Populationsstørrelser og svarprocenter i spørgeskemaundersøgelsen

	Population	Brugbare svar	Svarprocent
Borgmestre/rådmænd	119	83	70 %
Regionsrådsformænd	5	4	80 %
Ministre	20	18	90 %
I alt	144	105	73 %

Den samlede svarprocent på 73 % må anses for meget høj for en spørgeskemaundersøgelse – særligt når der tages højde for, at målgruppen må forventes at være travl. Som eksempel kan det nævnes, at svarprocenten i Weinberg et al. (1999)'s vigtige studie er på 20. Omvendt findes der enkelte undersøgelser blandt borgmestre og kommunalpolitikere i Danmark, der har lidt højere svarprocenter, fx opnår Berg og Kjær (2008) en svarprocent på 79 i de gamle kommuner. Det typiske, særligt de seneste år, er dog noget lavere (fx Pedersen 2013). Den høje svarprocent skal naturligvis ses i lyset af, at spørgeskemaet er blevet aktivt bakket op af Vederlagskommissionen, ligesom KL og Danske Regioner har støttet den.

Vi har set på, om der er nogen systematik i, hvilke borgmestre og rådmænd, der har undladt at svare på undersøgelsen og finder ingen afgørende forskelle. En regressionsmodel, der søger at prædiktere frafald ud fra borgmesterfarve, indbyggertal og køn er ikke signifikant ($p=0,14$). I forhold til ministre og regionsrådsformænd er der ikke foretaget en frafaldanalyse, da der kun er hhv. 2 og 1 individer, som ikke har svaret.

En væsentlig udfordring for svarenes validitet er, at respondenterne har været klar over, at undersøgelsen ville blive brugt som et led i Vederlagskommissionens arbejde, hvilket kan fremme strategiske svar. Vi har søgt at imødegå dette ved at understrege besvarelsernes anonymitet, hvilket kan være med til at lette et evt. udefrakommende pres for at over eller undervurdere arbejdspresset. Derudover vurderer vi i forhold til arbejdsmængden, at den relativt detaljerede tidsregistrering gør rummet for svar mindre end generelle spørgsmål om tidsforbrug. Da der for nogle grupper findes enkelte tidligere undersøgelser af tidsforbrug, kan vi også bruge resultaterne fra disse til at validere vores fund. Endelig er der gennemført kvalitative interview, der kan bidrage til at efterprøve spørgeskemaundersøgelsens konklusioner. Det skal dog understreges, at det er umuligt med sikkerhed at sikre sig, at strategisk svarafgivning ikke har fundet sted.

I forbindelse med undersøgelsens analyser i kapitel 4-6 angiver vi af hensyn til præsentationen primært deskriptive tabeller med svarfordelinger eller summariske sammenfatninger af de enkelte spørgsmål. For borgmestre/rådmænd og ministres vedkommende har vi også foretaget bagvedlæggende regressioner for at se, om der er systematik i besvarelsen af spørgsmålene. Generelt viser disse analyser relativt få systematiske forskelle mellem respondenterne, hvilket blandt andet hænger sammen med det absolut set beskedne respondentantal, der gør eventuelle forskelle svære at spore med tilstrækkelig statistisk sikkerhed. Når der er fundet interessante forskelle, er disse kommenteret i teksten. Vi behandler i afrapporteringen borgmestre og rådmænd under ét, om end vi kommenterer, hvis de bagvedlæggende analyser viser betydelige forskelle mellem de to grupper. Dette er dog sjældent tilfældet. For regionsrådsformændenes vedkommende viser vi som hovedregel ikke svarfordelinger i tabeller grundet det lille antal respondenter.

2.2 Kvalitative interview

Ud over spørgeskemaundersøgelsen blev der gennemført en række semistrukturerede kvalitative interview. Formålet ved interviewene var:

- at foretage en validering og uddybning af spørgeskemaundersøgelsens resultater
- at indhente kvalitative vurderinger af politikernes arbejdsvilkår og udviklingen heri, herunder i forhold til kompleksiteten i arbejdsopgaverne samt i forhold til politikernes ansvar og arbejdsbyrde bl.a. i form af mere detaljerede vurderinger af, hvilke opgaver der skaber et særligt pres
- at indhente viden om folketingspolitikeres arbejdsvilkår, idet folketingspolitikere ikke indgår i spørgeskemaundersøgelsen.

Intentionen var at gennemføre interview med i alt 16 respondenter inden for undersøgelsens fire hovedgrupper:

- 4 borgmestre
- 1 regionsrådsformand
- 3 ministre eller tidligere ministre
- 8 gruppeformænd i Folketinget (samtlige gruppeformænd).

I udvælgelsen af de 4 borgmestre søgte vi at skabe en variation i forhold til anciennitet, ligesom vi tog højde for, om vedkommende var borgmester for en fortsætterkommune eller en kommune, der blev sammenlagt i forbindelse med kommunalreformen. Vi efterstræbte desuden at få en vis variation på kommunestørrelse og køn. Af de 4 udvalgte borgmestre havde 2 en anciennitet på over 20 år, mens 2 havde under 10 års anciennitet; 1 var fra en fortsætterkommune, mens 3 var fra en sammenlægningskommune; 1 var for en stor kommune, 2 var fra mellemstore kommuner og 1 var fra en lille kommune; 3 var mænd og 1 var kvinde. I alle 4 tilfælde accepterede de borgmestre, vi havde forespurgt om et interview, at deltage.

I forhold til regionsrådsformænd tilstræbte vi at interviewe en person med erfaring fra mere end en periode som regionsrådsformand. Vi tilstræbte desuden, at vedkommende skulle være politisk leder af en region, der størrelsesmæssigt lå midt i fordelingen. Den udvalgte respondent accepterede interviewet.

De 3 ministre blev udvalgt ud fra et ønske om variation på erfaring, køn og regeringsperiode. Der blev udvalgt 2 ministre med lang erfaring og 1 ny; 2 sidder i den nuværende rege-

ring, og 1 har været en del af tidligere borgerlige regeringer; 2 var mænd, mens 1 var kvinde. I alle tilfælde accepterede de ministre, vi havde forespurgt om et interview, at deltage.

Det var målet at gennemføre interview med alle 8 gruppeformænd i folketinget. Gruppeformændene skulle interviewes som repræsentanter for deres folketingsgruppe, og målet var derigennem således at få generel information om folketingspolitikeres arbejdsvilkår og ikke blot gruppeformændenes vilkår. Af de 8 gruppeformænd accepterede 6 at deltage i interviewet. I de to sidste tilfælde (Enhedslisten og Konservative) gav vi muligheden for, at der kunne udvælges en anden person til at repræsentere partiet i undersøgelsen, men dette viste sig i begge tilfælde ikke muligt.

En samlet liste over respondenterne kan findes i bilag 1.

De 14 gennemførte interview var hver af ca. 50 minutters varighed og foregik på en sted, der var udvalgt af respondenterne, typisk vedkommendes kontor. Interviewet blev optaget og efterfølgende transskriberet til intern brug. Transskriptionen blev sendt til respondenterne til gennemsyn og kommentarer, ligesom de i rapporten anvendte citater er blevet godkendt, hvis respondenterne ønskede dette. Den anvendte interviewguide blev tilpasset de enkelte respondentgrupper, men bestod i alle tilfælde af følgende overordnede temaer (omtrentlig varighed i parentes):

- Tidsanvendelse (ca. 20 min.)
- Arbejdspres (ca. 20 min.)
- Eksponering i offentligheden (ca. 10 min.)

3 Eksisterende viden

3.1 Viden om fuldtidspolitikers arbejdsvilkår

I det følgende vil vi se nærmere på den eksisterende viden om fuldtidspolitikers arbejdsvilkår på henholdsvis parlamentarisk og lokalt niveau.

Et af de bedst studerede parlamenter, hvad angår arbejdsvilkår, er det britiske. I hvad de selv betegner som det første psykologiske studie af nationale politikere, finder Weinberg et al., at arbejdstiden blandt britiske parlamentsmedlemmer er høj. Langt de fleste af respondenterne bruger over 55 timer om ugen på deres arbejde. Omkring 1/3 rapporterer hyppigt eller nogle gange at opleve symptomer som træthed og udmattelse. I undersøgelsen ses det at britiske parlamentsmedlemmer oplever mere stress end grupper med et sammenligneligt ansvar, såsom ledere på højt niveau (Weinberg et al. 1999). Der er nogen systematik i, hvilke typer af politikere, der er særligt udsat for stress. Blandt andet synes afstand mellem bopæl og parlamentet at have betydning, ligesom det at være ung og have små børn bidrager til stress. Omkring 3/4 af respondenterne rapporterer forskellige former for konflikt mellem arbejdsliv og privatliv - at de ikke bruger tid nok med deres partner og børn og har svært ved at koble af i fritiden. Samtidig viser undersøgelsen, at det politiske arbejde opleves som meget meningsfyldt – 90 % af de adspurgte parlamentsmedlemmer finder, at deres arbejde giver dem mening i livet. Det fremgår dog også, at skandaler kan påvirke politikernes mentale sundhed negativt. Således finder Weinberg i et nyere studie (Weinberg 2013) en forværring af de britiske parlamentsmedlemmers mentale sundhed efter den såkaldte "expenses scandal", der vedrørte parlamentsmedlemmers misbrug af offentlige midler.

25 medlemmer af Repræsentanternes Hus i USA angiver i en nyere rapport (Congressional Management Foundation og Society for Human Resource Management 2013), at deres gennemsnitlige arbejdstid er 70 timer i de perioder, hvor der er forsamlinger i parlamentet, mens arbejdstiden er 59 timer i den øvrige del af året. I lighed med de engelske parlamentsmedlemmer finder stort set alle respondenter, at deres arbejde giver dem mening i livet. Det aspekt ved jobbet, der vurderes mest negativt, er den mængde tid, der er tilbage til familien. Kun 16 % af de adspurgte er tilfredse med dette aspekt, om end næsten halvdelen angiver neutrale svar.

I en undersøgelse af Brenton (2010) angiver australske parlamentsmedlemmer som svar på spørgsmål om længden af deres arbejdsdage, at de i hverdage typisk arbejder 8-11 timer eller 12-15 timer med en nogenlunde ligelig fordeling i de to kategorier. I perioder, hvor der er parlamentariske sessioner, angives arbejdstiden til at være højere – her angiver størstedelen, at den daglige arbejdstid er 12-15 timer. Brenton udsendte også sit spørgeskema til tidligere parlamentsmedlemmer, og svarene herfra viste, at der også tidligere har været et lignende arbejdsmonster. Undersøgelsen konkluderer forsigtigt, at arbejdstiden næppe har udviklet sig, men at der er enighed blandt respondenterne om, at den teknologiske udvikling og den konstante nyhedscyklus har medført et pres, som ikke i samme grad eksisterede tidligere.

Der findes også enkelte nyere undersøgelser fra vores nabolande. I en spørgeskemaundersøgelse blandt medlemmer af den svenske Rigsdag fra 2007 finder Hansson (2008) således, at den gennemsnitlige arbejdstid er 66 timer, hvoraf 5 timer bruges på arbejdsopgaver, der kan karakteriseres som sidebeskæftigelser. En sammenligning mellem den svenske politiske elite og den svenske erhvervselite viser, at arbejdstiden er noget højere i den politiske elite (63,5 timer versus 55,5 timer) (Vianello og Moore 2004; Hansson 2014). Noget

tilsvarende gælder i øvrigt også for Tyskland, hvor den politiske elite har en gennemsnitlig arbejdstid på 70,5 timer versus 55,5 timer for erhvervseliten.

En række grundige studier har i årtierne før årtusindeskiftet undersøgt folketingspolitikeres arbejdsvilkår i Danmark. Damgaard (1979) anvendte i sit studie fra slutningen af 1970'erne en etnografisk metode, idet 14 studerende hver fulgte et folketingsmedlem i en uge. Undersøgelsen viser blandt andet, at det typiske medlem bruger 35-36 timer om ugen alene på Christiansborg. Der er dog forskelle mellem medlemmerne, og en af Damgaards centrale pointer er, at folketingsarbejdet er, "hvad medlemmerne gør det til", da de overordnede krav og rammer udfyldes vidt forskelligt af de enkelte medlemmer. Mange medlemmer peger på udfordringer med at få arbejdsliv og privatliv til at hænge sammen, og en af Damgaards hovedkonklusioner er, at den samlede arbejdsbyrde er meget stor. Damgaard vurderer blandt andet, at folketingsjobbet bedst kan karakteriseres som en livsform, der griber fundamentalt ind i medlemmernes tilværelse, og at det således ikke blot kan betragtes som et arbejde i traditionel forstand.

Torben K. Jensens konklusioner, lidt over et årti senere, er ikke ulig Damgaards (Jensen 1993), hvad angår folketingsmedlemmernes arbejdsomfang. Ligesom hos Damgaard findes det, at arbejdsdagene generelt er meget lange, men med store individuelle forskelle, idet det i høj grad er op til det enkelte folketingsmedlem at definere arbejdsdagen og dens længde (Jensen 2003: 137). Jensen skelner, hvad angår arbejdstiden, mellem tre hovedtyper af politikere: 1) Døgnbrændere (den største gruppe blandt Jensens respondenter), 2) Fuldtidspolitikere (den anden største gruppe) og 3) Deltidspolitikere (den mindste gruppe). Døgnbrændere er personer, der bruger alle deres vågne timer på deres arbejde. Fuldtidspolitikere bruger typisk 8-9 timer om dagen samt lidt læsning og møder derudover. Endelig er deltidspolitikere dem, der varetager andet arbejde ved siden af i et betydeligt omfang. Uforudsigelighed fremhæves som et særligt fremtrædende karakteristikum ved politikernes arbejdsdag. Jensen berører i sin undersøgelse også forholdet mellem arbejdsliv og familieliv, og her fremhæves det særligt, at den lange arbejdstid og det grænseløse arbejde kan gå ud over balancen mellem arbejdsliv og familieliv.

En række studier har spurgt til borgmestrenes gennemsnitlige tidsforbrug på en uge. Alle finder, at en borgmester arbejder betydeligt mere end 37 timer om ugen, men med nogen variation. Dahlgaard et al. (2009: 32) finder i deres undersøgelse af kommunalpolitikeres rolle og råderum, at borgmestrene har en gennemsnitlig arbejdstid på 53 timer, mens en tilsvarende undersøgelse fra 2013 finder, at tidsforbruget er 49 timer om ugen. (Pedersen et al. 2013). Det skal dog påpeges at der ses metodiske forskelle i de to undersøgelser, hvilket kan få borgmestrene til at vurdere deres tidsforbrug lavere end i andre undersøgelser. Ligeledes i 2013 fandt en spørgeskemaundersøgelse i Djøfs nyhedsbrev DeFacto, med deltagelse af 40 borgmestre (herunder rådmænd og fagborgmestre), at borgmestrenes gennemsnitlige arbejdstid er 64,2 timer (DeFacto 2013). Af dette samlede antal timer bliver 45 brugt i kommunalbestyrelsen og dennes udvalg, inklusive forberedelse og presse. 12,1 timer bliver anvendt på hverv, som borgmesteren er udpeget til af kommunalbestyrelsen, inklusive forberedelse og presse. Endelig bliver 7,1 timer brugt på møder og opgaver i organisationer og parti, inklusive forberedelse og presse. Berg og Kjær (2008) viser med udgangspunkt i en spørgeskemaundersøgelse fra 2003, at borgmestrene bruger en særlig stor del af deres tid på egen forberedelse af forskellige opgaver i borgmesterembedet. Den opgave, der tager næstmest tid, er møder med administrativt personale. Endelig finder Berg og Kjær (2005), at borgmestre generelt trives godt i borgmesterjobbet - særligt når de føler, at de har stor indflydelse i forhold til de andre politikere i kommunalbestyrelsen.

3.2 Danske studier af arbejdstid og arbejdspress

I det følgende afsnit vil vi kort se nærmere på eksisterende danske studier af arbejdstid og arbejdspress i den almene danske befolkning og blandt ledere. Hermed kan vi få et billede af, om fuldtidspolitikeres arbejdstid og deres oplevelse af arbejdspress adskiller sig fra andre grupper i det danske samfund.

Flere undersøgelser har opgjort danskernes generelle arbejdstid, og det fremgår, at der er en markant forskel ift. fuldtidspolitikernes arbejdstid. En spørgeskemaundersøgelse i foråret 2012 blandt 16.300 danskere foretaget af det Nationale Forskningscenter for Arbejdsmiljø (NFA) viste, at danskerne i gennemsnit arbejdede godt 37 timer ugentligt (NFA 2013). Højdespringerne i arbejdstid med gennemsnitligt lidt mere end 40 timer ugentligt, er, ifølge NFA, bl.a. ledere, jurister og læger. SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd (Deding & Filges) bidrog i 2009 med en registerbaseret undersøgelse af danskernes arbejdstid. Her fremgik det, at danskere arbejdede i gennemsnit 35-36 timer ugentligt (Deding & Filges 2009). Arbejdernes Erhvervsråd har til sammenligning opgjort den gennemsnitlige danske arbejdstid til 35,5 timer ugentligt (AE Rådet 2008). Samlet set er der altså en forholdsvis lille variation i opgørelserne af danskernes arbejdstid – danskerne arbejder i gennemsnit 35-37 timer ugentligt, mens enkelte grupper (herunder ledere) arbejder lidt mere (godt 40 timer om ugen i gennemsnit).

Danskerne er, ligesom fuldtidspolitikere, overvejende tilfredse med deres arbejde. Bonke (2012) beskriver, at to ud af tre danskere er tilfredse med deres arbejde, men at kun halvdelen er tilfreds med mængden af fritid. Bonke undersøgte ligeledes sammenhængen mellem stress og oplevelsen af en lang arbejdsdag. Her viser han, at sandsynligheden for "somme tider" eller "altid" at føle sig stresset er højere, såfremt man synes, at man arbejder for meget (Bonke 2012).

Ca. 10 % af danske kvinder og 7 % af danske mænd oplever altid eller næsten altid stress (Bonke 2012). Dette antal af stressede danskere har ligget forholdsvis stabilt over de seneste 10 år. I samme undersøgelse vises det, hvordan der ikke findes en signifikant sammenhæng mellem arbejdstidens længde og forekomsten af stress. I NFA's spørgeskemaundersøgelse rapporterer 15 % af deltagerne, at de "hele tiden" eller "ofte", inden for de seneste 14 dage, har følt sig stressede (NFA 2013). De jobgrupper, der i denne undersøgelse, føler sig mest stressede er læger, undervisere og forskere ved universiteter, gymnasielærere og psykologer. De jobgrupper, der i samme undersøgelse relativt sjældent oplever stress, er de håndværksprægede fag: brandmænd, reddere og sikkerhedsvagter.

Burr et al. (2005) og Bjørner et al. (2010) har undersøgt udviklingen af danskernes arbejdsmiljø i henholdsvis 2000-2005 og 2005-2008. Det fremgår, at der fra 2000 til 2005 var en stigning på 8 % i oplevelsen af højt arbejdstempo, og at 10 % oplevede højere følelsesmæssige krav i forbindelse med deres arbejde (Burr et al. 2005). I perioden fra 2005 til 2008 indberettede en større del af danskerne end tidligere, at de ikke nåede alle deres arbejdsopgaver, og at deres arbejde ofte bragte dem i følelsesmæssigt belastende situationer (Bjørner et al. 2010). NFA har, i deres opgørelse af arbejdstid, ligeledes spurgt til respondenternes mentale helbred, vitalitet og depression. Her ses et lille fald i både det mentale helbred og vitaliteten i perioden 2010 til 2012, samtidig med at der i perioden ses en mindre stigning i de selvindberettede depressionstal (NFA 2013). Resultaterne skal dog læses med det forbehold, at de er selvrapporterede, og at de er et øjebliksbillede af respondenternes oplevede arbejdsmiljø. Bonke (2012) viser samtidig, at danskerne oplever, at de får mere indflydelse på deres arbejdsopgaver, og at fleksibiliteten i arbejdet er afgørende for, hvor meget danskerne arbejder. Flexibiliteten i arbejdslivet er af Djøf fundet som værende afgørende for det generelle stressniveau. Større fleksibilitet resulterer i lavere stressniveau (Djøf 2013).

I forhold til ledere er der væsentlige forskelle i forhold til den gennemsnitlige ugentlige arbejdstid, som bl.a. kan tilskrives forskelle i, om analyserne er register- eller spørgeskemabaserede. I SFI's opgørelse over danskernes arbejdstid ses det, at jobfunktionen "Ledelse", som er en rimelig bred kategori, i gennemsnit arbejder knap 37 timer ugentligt. Djøf (2013) viser i deres undersøgelse, at deres medlemmer i gennemsnit arbejder 42 timer ugentligt, og NFA (2013) opgør jobkategorien "Ledere" til 44,34 timer ugentligt. Den gennemsnitlige arbejdstid er altså lavere blandt lederne sammenlignet med fuldtidspolitikerne, men noget højere sammenlignet med den generelle befolkning.

En undersøgelse foretaget af interesseorganisationen Lederne, peger på, at tilbøjeligheden til at arbejde mere end fem dage ugentligt stiger jo højere et ledelsesniveau, der arbejdes på (Lederne 2012). Samme undersøgelse viser, at 81 % af topledere ikke kan løse deres arbejdsopgaver inden for en 37-timers arbejdsuge.

Undersøgelsen fra Lederne viser, at to ud af tre respondenter er tilfredse med balancen mellem arbejdsliv og privatliv. Tilfredsheden i balancen mellem arbejdsliv og privatliv tolkes i undersøgelsen som et resultat af en stor planlægningsfrihed blandt lederne. 22 % af lederne i Djøfs undersøgelse beskriver sig selv som stressede i hverdagen (Djøf 2013). Til sammenligning anser 39 % af mellemlederne i undersøgelsen sig selv som stressede. Respondenterne i Djøfs undersøgelse vurderer, at den største udfordring og stressfaktor er at skabe sammenhæng mellem arbejdsliv og familieliv.

4 Tidsanvendelse

4.1 Nuværende tidsforbrug

4.1.1 Borgmestrene/rådmænd

Et centralt formål med undersøgelsen er at få indblik i borgmestrenes/rådmændenes arbejdstid og deres tidsforbrug fordelt på arbejdsopgaver. Til det formål blev de bedt om at registrere deres tidsforbrug i uge 5.

Borgmestrenes/rådmændenes gennemsnitlige samlede arbejdstid i den registrerede uge er på ca. 62 timer.¹ Den samlede gennemsnitlige arbejdstid er på 60 timer, hvis man trækker selvstændigt lønnede hverv fra.

Der er naturligvis en risiko for, at uge 5 var en atypisk uge. Borgmestrene/rådmændene blev derfor også spurgt om, hvad deres ugentlige arbejdstid er i en gennemsnitlig arbejdsuge mere generelt.² Arbejdstiden her er med et gennemsnit på 63 timer (og en median på 60 timer) ganske tæt på det registrerede i uge 5. Borgmestrenes samlede tidsforbrug er på samme niveau som i DeFacto's undersøgelse for 2013, hvor den var 64,2 timer. Til sammenligning kan det nævnes, at den selvrapporterede normale arbejdsuge blandt beskæftigede i Danmark i en undersøgelse fra 2008/2009 gennemsnitligt blev angivet til at være 38 timer. 19,5 % af danskerne angav i samme undersøgelse, at de havde en normal arbejdsuge på over 45 timer (Bonke 2012). Kun 10 % af borgmestrene/rådmændene registrerede en arbejdsuge på 45 timer eller derunder, og kun 1 % angiver tilsvarende sin gennemsnitlige arbejdsuge til at være 45 timer eller mindre.

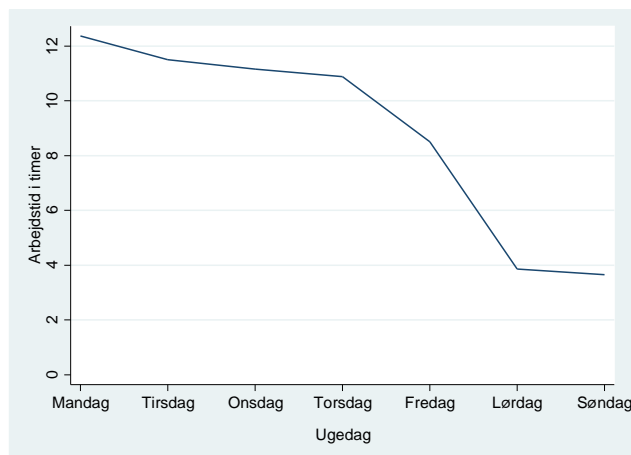
Det ses ud fra spørgeskemaundersøgelsen, at yngre borgmestrene/rådmænd har et højere tidsforbrug end de ældre borgmestrene. Forskellen er dog kun på nogle få timer om ugen. Der er ingen klar sammenhæng mellem kommunestørrelse og arbejdstid i tidsregistreringen og kun en moderat sammenhæng, når borgmestrene bliver spurgt om deres arbejdstid mere generelt. Selv borgmestrene for de 10 % mindste kommuner i undersøgelsen angiver en gennemsnitligt arbejdstid på 57 timer. Af interviewundersøgelsen fremgår det, at erfaring i jobbet som borgmester betyder meget i forhold til tidsforbruget som borgmester, og det kan være en del af forklaringen. Erfaring i jobbet betyder, at man som borgmester bliver bedre til at prioritere sin tid, samtidig med at man har fået større kendskab til sagerne og arbejdsangene.

Da tidsregistreringen foregik på enkelte dage, har det også være muligt at følge borgmestrenes/rådmændenes arbejdstid i løbet af ugen, som fremgår af figur 4.1.

¹ Det anvendte spørgsmål lyder: "Vi vil bede dig for hver af uge 5's syv dage om at registrere dit tidsforbrug opdelt på en række arbejdsopgaver. Vi vil bede dig om at tidsregistrere, uanset om uge 5 er en typisk uge for dig. Vi vil senere spørge ind til tidsforbruget på en typisk uge. Under "Egen forberedelse" bedes du registrere al din forberedelsestid i forbindelse med møder og andre aktiviteter. Under "Andre opgaver" har du mulighed for at angive tidsforbrug for alle andre opgaver, som du mener, er relevante for din stilling og politiske arbejde. Tidsforbruget bedes angivet i timer. Har du eksempelvis brugt 1 time og 30 min. på en opgave, bedes du skrive '1,5". Under spørgsmålet var et tidsregistreringsskema opdelt på kategorier og på hver af de syv dage.

² Det anvendte spørgsmål lyder: "Vi vil bede dig om at skønne dit samlede tidsforbrug på en gennemsnitlig arbejdsuge (inklusive arbejde i weekenden og transport i arbejdstiden)".

Figur 4.1 Gennemsnitlig arbejdstid i timer fordelt på ugedage i den registrerede uge (borgmestre/rådmænd)

Note: Figuren baserer sig på spørgsmålet beskrevet i fodnote 1.

Den gennemsnitlige daglige arbejdstid i den registrerede uge befinder sig over 10 timer i dagene fra mandag til og med torsdag. Fredag er lidt kortere med 8,5 timer, mens der i gennemsnit bruges 3-4 timer om dagen over weekenden.

Langt de fleste borgmestre/rådmænd arbejder i weekenden. Kun 7 % af respondenterne har ikke registreret noget i weekenden, og kun 25 % har registreret under 4 timers arbejde i løbet af weekenden. Samtidig ses det, at 25 % af borgmestrene/rådmændene registrerer arbejdstiden i weekenden til 10,5 timer eller derover. I weekenden bruges typisk tid på repræsentative opgaver (bryllupper, deltagelse i foreningsarrangementer e.l.), forberedelse, partimøder m.m.

Det ses af spørgeskemaundersøgelsen, at borgmestrene/rådmændene holder næsten lige så meget ferie som resten af befolkningen.³ På et spørgsmål om ferieafholdelse de seneste 12 måneder er det gennemsnitlige svar 4,9 uger. Dette tal dækker over et gennemsnit på 4,6 uger for borgmestre og 6,4 uger for rådmænd. Af interviewundersøgelsen blandt borgmestrene fremgår det, at der er en rolig periode på 4-5 uger i sommerferieperioden (juli og start august), ligesom der er mere roligt i vinterferien (uge 6-7), efterårsferien (uge 42) og juleferien (uge 52).

Hvad bruger borgmestre og rådmænd deres arbejdstid på? I tabel 4.1 har vi angivet fordelingen af den registrerede arbejdstid på arbejdsopgaver.

³ Det anvendte spørgsmål lyder: "Hvor mange ugers ferie har du holdt inden for de seneste 12 måneder?".

Tabel 4.1 Arbejdstid fordelt på arbejdsopgaver i den registrerede uge i procent (borgmestre/rådmænd)

	Pct.
Møder i kommunalbestyrelsen og de politiske udvalg i kommunen	9
Andre møder med de politiske partier i kommunen	3
Møder med egen partigruppe i kommunen	3
Andre møder i parti	2
Møder med embedsmænd og andre ansatte	12
Møder i fælleskommunalt regi og med andre kommuner (ekskl. selvstændigt lønnede hverv)	10
Egen forberedelse	18
Kontakt med virksomheder og erhvervsliv	7
Kontakt med borgere, foreningsliv, interessegrupper o.l.	10
Kontakt med journalister eller interview i TV, radio, aviser mv.	3
Sociale medier	3
Generel opdatering om aktuelle forhold	6
Opgaver i forbindelse med tjenesterejser og transport ikke inkluderet i ovenstående kategorier	6
Arbejdsopgaver vedr. lønnede hverv, du er udpeget til i kraft af borgmester/rådsmandsposten	3
Andre opgaver	4
Samlet	100

N=82. Tallene er afrundet til hele procenter. Tabellen baserer sig på spørgsmålet beskrevet i fodnote 1.

Den største post i tidsregistreringen er egen forberedelse (se Berg og Kjær 2005 for et lignende resultat). Borgmestrene/rådmændene bruger i gennemsnit 18 % af tiden på forberedelse. I interviewundersøgelsen fremhæves det først og fremmest, at borgmesteren deltager i mange møder – typisk som mødeleder – og det er vigtigt at være velforberedt til møderne for at få sine synspunkter igennem.

Kontakt med borgere, virksomheder og lignende tager 17 % af borgmestrenes/rådmændenes tid. Flere af borgmestrene lægger i interviewundersøgelsen vægt på, at det er vigtigt at komme ud af rådhuset og være i tæt kontakt med både borgere og virksomheder i kommunen.

12 % af tiden bruges i forbindelse med møder med embedsmænd og andre ansatte. I interviewundersøgelsen lægges ikke stor vægt på denne del, men tidsregistreringen viser, at der reelt går forholdsvis meget tid med møder med ansatte i kommunen.

De formelle møder i kommunalbestyrelsen og politiske udvalg tager i gennemsnit 9 % af tiden hos borgmestre/rådmænd. Det fremgår altså, at selve den formelle politiske mødeaktivitet udgør en meget begrænset del af arbejdstiden for borgmestre/rådmænd. Der er dog nogen variation, idet rådmænd i gennemsnit bruger 16 % af tiden på møderne, mens borgmestre bruger 7 %.

Møder i eget parti og med andre partier optager omkring 8 % af borgmestrenes arbejdstid i gennemsnit. Flere borgmestre i undersøgelsen lagde i interviewene vægt på denne del, som det bl.a. fremgår af følgende udsagn fra en borgmester:

Jeg bruger meget tid på at følge med i, hvad der sker internt – udvalgmøder mv. At læse op på alle sagerne og danne mig et overblik. Jeg skal forsøge at undgå konflikter mellem de forskellige partier, og derfor bruger jeg meget tid på at tale med gruppeformændene og konstitueringsgruppen. Jeg skal sørge for, at

alle føler sig informerede, og at de er med til de vigtige ting, så jeg holder sammen på flertallet.

Kontakt med medier, herunder brug af sociale medier, optager 6 % af borgmestrene/rådmændenes tid. I interviewene blev der lagt meget vægt på denne del, men tidsregistreringen viser altså, at tidsforbruget i forhold til medierne er forholdsvis begrænset for borgmestre/rådmænd. Dette kan måske skyldes, at mediearbejdet tager meget energi og fokus, selv om det rent tidsmæssigt ikke fylder så meget som andre opgaver. Omkring 6 % af tiden bruges på opdatering om aktuelle forhold. Erfarne borgmestre/rådmænds relative tidsanvendelse på denne post er lavere end deres mindre erfarne kollegaers.

Ud over de nævnte arbejdsopgaver bruger borgmestrene/rådmændene også tid på diverse andre opgaver, herunder lønnede hverv m.m. Vi spurgte også borgmestrene/rådmændene om, hvor meget tid de i den registrerede uge i alt brugte på transport, og det gennemsnitlige svar var her 7 timer om ugen. Af denne tid bruges omkring en tredjedel på at løse arbejdsrelaterede opgaver.⁴

4.1.2 Regionsrådsformænd

Regionsrådsformændene blev som borgmestrene/rådmændene bedt om at udfylde et tidsregistreringsskema over deres tidsforbrug i uge 5.

Der er kun få regionsrådsformænd, der har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen – i alt fire ud af fem regionsrådsformænd. Det betyder, at de præcise tal skal læses med stor forsigtighed. Da tallene kun er baseret på fire besvarelser, så vil de gennemsnitlige svar være mere påvirket af særlige forhold hos enkeltindivider og tilfældigheder, end tilfældet ville være i større populationer.

Der tegner sig et billede af en lang arbejdsuge. Gennemsnitligt er der registreret omkring 78 timer i alt, hvoraf ca. 4 timer bruges på selvstændigt lønnede hverv. Gennemsnittet er dog sandsynligvis påvirket af, at to af regionsrådsformændene nævner nogle usædvanlige forhold i ugen. Den gennemsnitlige arbejdstid i uge 5 på 78 timer må derfor antages at være usædvanlig høj i forhold til en gennemsnitlig uge. Dette bekræftes, når man ser på regionsrådsformændenes vurdering af en gennemsnitlig arbejdsuge. Den estimerede arbejdstid for en gennemsnitlig arbejdsuge ligger på samme niveau som for borgmestrene/rådmændene: 63 timer i gennemsnit.

Fordelingen i arbejdstiden på tværs af arbejdsugen følger samme mønster som borgmestrene/rådmændene. Arbejdstiden er højest i starten af ugen, og af hverdagene er den lavest om fredagen. Lørdag og søndag bruges der forholdsvis få timer på arbejde. Den gennemsnitlige ferieafholdelse for regionsrådsborgmestrene inden for de seneste 12 måneder er 5,8 uger og altså tæt på normen blandt den øvrige befolkning.

I tabel 4.2 nedenfor angiver vi arbejdstiden fordelt på forskellige typer af opgaver som procent af den samlede registrerede arbejdstid.

⁴ De anvendte spørgsmål lyder: "Hvor lang tid brugte du ca. på transport i løbet af uge 5? (medregn venligst også transporttid, der blev udnyttet som arbejdstid)" samt "Hvor meget af denne tid brugte du på at løse arbejdsrelaterede opgaver?"

Table 4.2 Arbejdstid fordelt på arbejdsopgaver i den registrerede uge i procent (regionsrådsformænd)

	Pct.
Møder i regionsrådet og udvalg i regionen	10
Andre møder med de politiske partier i regionen	1
Møder med egen partigruppe i regionen	1
Andre møder i parti	3
Møder med embedsmænd og andre ansatte	6
Møder i fællesregionalt regi og med andre regioner	5
Egen forberedelse	27
Kontakt med virksomheder og erhvervsliv	2
Kontakt med borgere, foreningsliv, interessegrupper o.l.	2
Kontakt med journalister eller interview i TV, radio, aviser mv.	4
Sociale medier	1
Generel opdatering om aktuelle forhold	8
Opgaver i forbindelse med tjenesterejser og transport ikke inkluderet i ovenstående kategorier	20
Arbejdsopgaver vedr. lønnede hverv, du er udpeget til i kraft af regionsrådsformandsposten	5
Andre opgaver	4
Samlet	100

N=4.

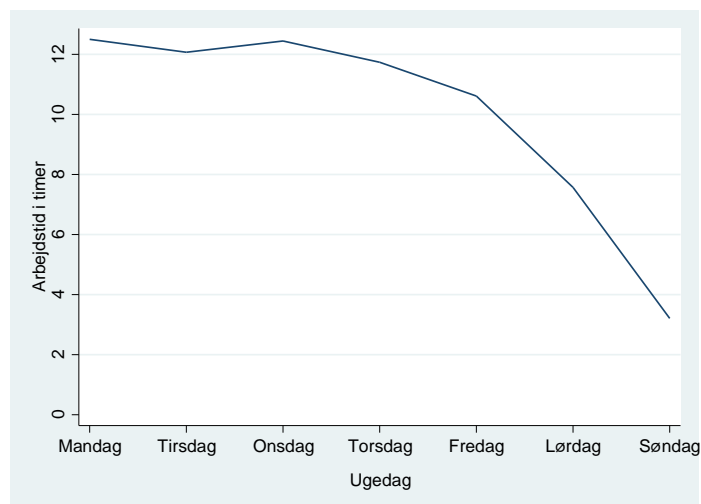
Det fremgår, at regionsrådsformændene i uge 5 har brugt meget tid på forberedelse og opgaver i forbindelse med tjenesterejser og transport. Dette hænger dog sandsynligvis sammen med de små samplestørrelser, der gør, at tilfældigheder kan forstyrre billedet. Nogle af regionsrådsformændene nævner således i deres kommentarer til undersøgelsen, at uge 5 på disse to punkter var atypisk, og at tidsforbruget normalt ville være lavere. Det ses dog også af kommentarer til undersøgelsen fra regionsrådsformændene, at transport i normale uger stadigvæk udgør en forholdsvis stor post, bl.a. på grund af de store geografiske afstande i de enkelte regioner.

Det fremgår af interviewet med en regionsrådsformand, at tidsforbruget som regionsrådsformand varierer i løbet af året. Tiden lige efter jul (januar) og sommerperioden (juli) er forholdsvis stille perioder, mens september-november er en forholdsvis travl periode.

4.1.3 Ministre

Ministrenes samlede registrerede arbejdstid i den undersøgte uge er i gennemsnit på 70 timer. Dette er signifikant højere end borgmestrenes gennemsnit på 62 timer. Der er nogen variation i forhold til, om man har hjemmeboende børn. Har en minister det, er hans/hendes arbejdstid i gennemsnit 65 timer mod 77 timer for de øvrige ministre (forskellen er dog ikke signifikant på konventionelle niveauer i en multivariat model). Spørger man ministrene om deres arbejdstid på en gennemsnitlig uge, er svaret meget lig det registrerede: 67 timer i gennemsnit. Kvinderne angiver en noget lavere arbejdstid end mændene: 58 timer mod 70 timer om ugen. Den rapporterede arbejdstid er høj for alle. Således er der kun 17 %, der har registreret en arbejdstid på under 60 timer, mens kun 12 % angiver, at deres normale arbejdstid er under 60 timer. Fordelingen i arbejdstiden over ugen ses i figur 4.2.

Figur 4.2 Gennemsnitlig arbejdstid i timer fordelt på ugedage i den registrerede uge (ministre).

Ministrene registrerede i gennemsnit 10-13 timer om dagen alle ugens hverdage, og arbejdstiden går kun moderat ned om lørdagen, hvor gennemsnittet er på lidt under 8 timer. Søndagen er ugens mest stille dag med 3 timers arbejde i gennemsnit. Halvdelen af ministre arbejdede 9,8 timer eller mere i løbet af weekenden, mens kun 11 % arbejdede mindre end 6 timer. Der er således ikke nogen tvivl om, at ministre arbejder meget, som citatet nedenfor illustrerer.

Som i, at jeg arbejder hele tiden, i alt den tid, der er til rådighed. Det bliver nærmest sådan noget: hvornår arbejder jeg ikke? Så jeg har prøvet at tage de timer ud af ligningen.

De kvalitative interview giver flere eksempler på en ministers arbejdsdag. Det er gennemgående, at den starter tidligt – typisk til radioavisen kl. 6.00 – og at den først slutter, når medierne lukker ned igen. En minister siger således:

... Jeg prøver meget at aflevere min yngste søn på vejen hertil, så jeg er her klokken 8. Men egentlig starter den jo, når jeg vågner og tjekker mine presseklip. Det gør jeg klokken 6-6.15. Jeg vågner til Radioavisen (...) Og så har jeg presseklip herfra – fra ressortet, partiet og regeringen. Så jeg får tre sms'er om morgenen fra forskellige instanser og en mail med de rigtige klip. Det er det, der er det vigtigste. Jeg får også en 23.15 om aftenen, eller 23.30 og nogle gange 00.15. 23.30 plejer de fleste aviser at lukke klausuleringen op og lægge nyheder på nettet, og så kører det derfra.

Når ministre registrerer, at de arbejder 10-13 timer i løbet af hverdage, er disse timer spredt ud over et tidsinterval, der spænder fra tidligt om morgenen til sent om aftenen. Ministrene skal også aktivt sætte grænser, hvis de skal holde arbejdstiden nede i weekenden. En minister siger fx:

... det ikke er sådan, jeg siger, at jeg aldrig vil have noget fredag klokken 12, for det kan jo være nødvendigt. Men jeg prøver at opdrage huset til, at selv om de synes det er lækkert at få deres skrivebord tømt til weekenden, så nytter det ikke noget, at det lander på mit skrivebord.

På trods af den generelle høje arbejdstid holder ministrene ferie. Den gennemsnitlige ferieafholdelse de seneste 12 måneder bliver således rapporteret til 6,6 uger.

Ministrenes arbejdstid varierer i forhold til, hvilket ressortområde man er minister for, samt hvor etableret man er politisk. Har man allerede etableret sin position som minister og politiker, oplever man ikke et pres i forhold til genvalg, og arbejdspresset forekommer mindre, da man i højere grad selv kan sætte grænser:

Så har jeg min mobiltelefon som vækkeur, og den sætter jeg til kvart i syv – så de kan ikke få fat i mig før. Men det var meget imod statsministeren.

Der er imidlertid også en stor variation i forhold til, hvor ministrene har deres bopæl. Hvis man skal hjem til familien i Jylland, arbejder man igennem i løbet af ugen. Bor man i Københavnsområdet, har det derimod prioritet at spise med familien i hverdagen og så arbejde videre bagefter. En minister med bopæl i Jylland beskriver det således:

Jeg har stort set fra dag et, jeg blev minister, haft den holdning, at jeg tager herover mandag morgen og så til fredag middag, der er jeg lidt ligeglad med, hvor lang tid jeg bruger på det – for jeg skal jo bare op i min lejlighed. Derfor har jeg altid arbejdet på en måde, hvor jeg siger til mit ministersekretariat og mine departementschefer og afdelingschefer, at de gerne må genere mig hele tiden fra mandag til fredag middag, men så skal jeg ikke have hastesager i weekenden.

Ligesom arbejdstiden og -presset varierer i løbet af dagen og ugen, er der også variation i løbet af folketingsåret.

Der er mest travlt i forårsmånederne, da lovkværnen kører på sit højeste, og man nærmer sig problemerne, når man ikke kan få flertal for sit lovforslag. Alle problemerne tårner sig op. Alt det lette gør man jo lige efter Folketingets åbning, så er der noget, der skal være færdigt lige før jul... Og det kører så adstadigt i januar og februar, og alting skubbes foran. Men på et tidspunkt bliver man så nødt til at få det færdigforhandlet. Så forårsmånederne er de slemme. Både for ministre og folketingsmedlemmer.

Ministrene giver samtidig udtryk for, at det i nogle situationer kan være vanskeligt at skelne mellem, hvad der er arbejde og fritid, da politik samtidig er deres passion. Det betyder, at det ikke nødvendigvis er arbejdet i sig selv, der opleves som en belastning, men at belastningen består i den begrænsede tid, der er til rådighed: Man har sjældent tid til at nå alt det, man gerne vil:

Jamen, nu er jeg jo så i den heldige situation, at jeg elsker at være herinde [i ministeriet]. Jeg tænder selv lyset om morgenen herinde, for det kan jeg godt lide.

Der er således ikke nogen tvivl om, at ministrene oplever, at de mange timer er det værd. De ønsker at gøre en forskel, og de oplever, at de har meget stor indflydelse.

Jeg har lavet så mange, mange ting som politiker, som betyder noget... Specielt, når man nu har haft fornøjelsen af at være minister så lang tid, som jeg har været, så har jeg sat nogle aftryk, som jeg er stolt af.

Punkt 1: Folk har selv valgt det. Punkt 2: De kan ikke holde sig fra det. Og når man er politiker, er der noget man gerne vil lave om på, eller noget, man ikke vil

have lavet om på. Dét giver jo mening i tilværelsen, og man føler, der er brug for en. Så er man jo også i et socialt miljø, som er ret stimulerende. Det gælder både i ministeriet og folketingsgruppen. Så man er på mange måder privilegeret – så derfor skal man heller ikke gå og tælle timer. Men det belastende er altså møderne og medierne.

Table 4.3 Arbejdstid fordelt på arbejdsopgaver i den registrerede uge i procent (ministre).

	Pct.
Møder i Folketingssalen og i folketingsudvalg	4
Andre møder med de politiske partier i Folketinget	3
Møder i regeringsudvalg	4
Møder med egen partigruppe	8
Andre møder i parti	7
Møder med embedsmænd og andre ansatte	7
Møder i EU- og internationalt regi	4
Egen forberedelse	21
Kontakt med virksomheder og erhvervsliv	3
Kontakt med borgere, foreningsliv, interessegrupper o.l.	10
Kontakt med journalister eller interview i TV, radio, aviser mv.	7
Sociale medier	4
Generel opdatering om aktuelle forhold	7
Opgaver i forbindelse med tjenesterejser og transport ikke inkluderet i ovenstående kategorier	9
Andre opgaver	3
Samlet	100

N=18.

Fordelingen af ministrenes arbejdstid på opgaver minder på mange måder om borgmestrenes/rådmændenes, når man ser på de anvendte kategorier. Det synes ikke overraskende, at ministrene i den registrerede uge brugte 12 % af deres tid på journalister og sociale medier, mens borgmestrene kun brugte omkring 6 % – mediepresset er større i national politik end lokal politik. Vi bad i en række uddybende spørgsmål ministrene om at vurdere, hvor meget af deres tid de brugte på opgaver hhv. inden for ministeriet og uden for ministeriet. Her var det gennemsnitlige svar tæt på 50-50.

Det er også meget tydeligt, at det for ministrene er meget vanskeligt at sætte grænser for, hvor meget tid der bruges, og hvornår den skal bruges:

Jeg har nogle gange forklaret det på den måde, at du kan da godt have alle mulige intentioner om at ville styre din tid. Nu skal det ikke lyde som om, at man aldrig kan det – og man kan også godt have et fornuftigt liv ved siden af. Men er der en sag, der kører op, kan jeg jo ikke (...) sige, at jeg ikke har tid til at håndtere sagen og ikke har tid til at snakke med kommissæren, fordi jeg skal til skolehjem samtale. Det spiller jo ikke rigtigt, vel?

Ministrene bruger noget mere tid på transport end borgmestrene. På spørgsmålet om, hvor stor del af deres arbejdstid, de anvendte på transport, svarede de 18 ministre, at de i gennemsnit anvendte 14,1 timer. Vi spurgte også, hvor stor del af denne tid der kunne anvendes på at løse andre arbejdsopgaver. Her var gennemsnittet på 63 % (og medianen hele 80 %). Til sammenligning brugte borgmestrene 7 timer på transport, hvoraf omkring en tredjedel kunne udnyttes som arbejdstid. Ministrene bruger altså lang tid på transport, men er i stand til at udnytte denne tid effektivt. Ministrenes større mulighed for at udnytte tiden

til arbejde skyldes sandsynligvis dels, at rejserne typisk er lidt længere, og dels, at de har en ministerbil til rådighed.

Ministerbilen beskrives således som 'et rullende kontor', og transporttiden bruges meget effektivt som arbejdstid. Samtidig er det også tydeligt, at transporttiden kan være et frirum, hvor der indimellem er plads til fordybelse. En minister siger fx:

Det er meget typisk, at mine kreative stunder husker jeg fra rejser – og specielt fra, når man sad i fly og ikke kunne foretage sig noget som helst. Der sørgede jeg altid for at have en god embedsmand til at sidde ved siden af mig... Hvad vi ikke støbte af kugler i fly på vej frem og tilbage fra Bruxelles. Der havde vi vores tankeoase; hvad han jo også var glad for, for der havde han jo sin ministers øre. Jeg kunne ikke slippe væk fra ham.

4.1.4 Folketingsmedlemmer

Det fremgik tidligere i rapporten (afsnit 3), at folketingsmedlemmernes arbejdstid ikke systematisk er blevet opgjort og offentliggjort i de seneste årtier, og viden på området derfor er begrænset. Det tætteste, som vi kommer, er en opgørelse af den gennemsnitlige arbejdstid blandt medlemmer af den svenske Rigsdag fra 2008, som fandt, at den gennemsnitlige arbejdstid var 66 timer (se afsnit 3.1.).

Opgørelsen af folketingsmedlemmernes tidsforbrug på arbejdet er baseret på kvalitative interview blandt gruppeformænd i Folketinget, og opgørelsen er derfor mere usikker end tilfældet er for borgmestre/rådmænd, regionsrådsformænd og ministre, som mere præcist har opgjort tidsforbruget i spørgeskemaundersøgelsen (se afsnit 2).

Grundstrukturen i folketingsmedlemmernes arbejdstid udgøres af Folketingets mødestruktur. Her er der møder i folketings salen, gruppemøder, udvalgsmøder, samråd, m.m. Desuden arbejder folketingspolitikere i deres opstillingskredse. Arbejdsopgaverne er fx virksomhedsbesøg, organisationsbesøg og medlemsmøder. Desuden er der arbejde med medier og presse. Der er en gråzone i forhold til, hvor meget arbejde man er tvunget til at lave som folketingsmedlem, og hvor meget der handler om at skabe synlighed. Men det at være til stede i medierne er nødvendigt for at vise, hvilken politik man står for, og for at sikre opbakning. Så i den forstand er det en del af det at være folketingsmedlem.

Vi bad gruppeformændene i folketingsgrupperne om at skønne den gennemsnitlige arbejdstid for medlemmerne i deres folketingsgruppe (eksklusive evt. ministre). Det fremgår af svarene, at der er stor variation i folketingsmedlemmernes arbejdstid, og at det generelt er meget vanskeligt at vurdere gruppemedlemmernes gennemsnitlige arbejdstid. Der er dog mønstre i variationen. For det første er der systematiske forskelle i forhold til, om der er tale om små eller store partigrupper. Der er flere folketingsmedlemmer til at deles om arbejdet og ordførerskaberne i de store grupper, og derfor har arbejdstiden en tendens til at være lavere i disse. For det andet er der forskelle i mellem regeringen og oppositionen. Når et parti er i regering, så bruger folketingsgruppen en del tid på koordinerende arbejde. Her er de medlemmer, der er i regering privilegerede i den forstand, at de får mange informationer fra ministerierne og via koordinationen i regeringen. Der er således et arbejde forbundet med at koordinere mellem ordførerne i regeringspartierne, men de får samtidigt mere servicering fra ministerierne. For de medlemmer, der ikke er i regering, går vejen til indflydelse i højere grad gennem det traditionelle folketingsarbejde. For det tredje er der variation geografisk, alt efter om folketingsmedlemmerne har bopæl i Københavnsområdet eller i Jylland. For dem, der bor i Jylland, vil det typiske arbejds mønster være, at de arbejder igennem de dage, hvor de overnatter i København, men mindre på de øvrige dage. For det

fjerde gør det en forskel, om folketingsmedlemmerne har hjemmeboende børn. De medlemmer, der bor i Københavnsområdet, og som har børn, vil typisk prioritere at komme hjem i slutningen af dagen for at spise med familien mv.

I flere af folketingsgrupperne beskrives det, at mange passer folketingsarbejdet lokalt i deres kreds om mandagen⁵. Tirsdag til torsdag er travle dage med møder og andre aktiviteter omkring Folketinget. Fredag slutter tidligere end de tidligere dage i ugen, mens weekenden typisk er noget mindre travl – typiske aktiviteter er forberedelse og udadvendte aktiviteter i kredsen, pressehenvendelser m.m. Dette kan dog variere ganske meget for de enkelte folketingsmedlemmer afhængig af, hvilket parti de er medlem af, hvilke ordførerskaber og øvrige poster som de har i partiet m.m. Særligt folketingsmedlemmer med ledende poster i partiet (formand, gruppeformand, politisk ordfører) beskrives som havende et stort tidsforbrug.

En forholdsvis typisk dag bliver beskrevet på følgende måde:

Jeg starter med at læse alle aviserne, og tager mig derefter af mails, facebook-henvendelser... Kl. 9 møder jeg typisk ind og havde så i dag interne møder indtil kl. 10.30. Kl. 10.30 havde jeg et interview til radioen. Kl. 11 havde jeg et møde i partiet. Derefter var jeg i kontakt med flere journalister. Efter frokost havde jeg et møde om to politiske oplæg fra partiet, hvorefter jeg havde møde med to forskere fra Københavns Universitet, og nu taler jeg så med jer. Herefter skal jeg sidde og skrive på en kronik. I dag regner jeg med at gå hjem kl. 17, spise og lave nogle private ting. Senere på aftenen vil jeg arbejde to-tre timer med forberedelse m.m.

Tidsforbruget for folketingsmedlemmer, som bor langt fra København og kun vanskeligt kan pendle frem og tilbage hver dag, er lidt anderledes end for de øvrige folketingsmedlemmer. Disse folketingsmedlemmer bor typisk i København fra tirsdag til torsdag/fredag, mens de arbejder hjemmefra de øvrige dage. Tidsforbruget vurderes generelt som værende meget stort i "Københavnslugen" for denne gruppe af folketingsmedlemmer. Det beskrives, at arbejdsdagene er lange, og at aftenerne typisk også tages i anvendelse til diverse arbejdsopgaver (forberedelse, presse, foredrag, partimøder m.m.).

Det er karakteristisk for folketingsmedlemmernes arbejdsdag, at den ikke holder sig inden for kl. 8-16. En gruppeformand karakteriserer det på følgende måde:

Det, der er specielt i vores branche, er det, man kan kalde for nogle skæve eller vekslende arbejdstider. Jeg gør ikke lige op i mit hoved, om jeg har en arbejdstid, der ligger om dagen, eller om det er fra 19.30-22 om aftenen. Det hele flyder sammen som værende normal arbejdstid for mig.

Af flere gruppeformænd beskrives tidsforbruget som værende generelt højt hen over året, men dog med perioder, hvor der er mindre travlt. Typisk er der travle perioder op Folketingets lukning (april og maj), op mod Folketingets åbning (september og starten af oktober) og op mod årsskiftet, hvor der er pres på lovgivningsarbejdet (november og december). Omkring og efter jul samt fra midten af juni og frem til starten af august er der mere stille perioder.

Mødeaktivitet tager generelt meget tid for folketingsmedlemmer. Møder kan være møder i Folketingssalen, udvalgsmøder, forhandlingsmøder med andre politiske partier, interne

⁵ Om mandagen er der ikke møder i Folketingssalen eller udvalgsmøder. Flere partier prøver også at undgå at placere møder i folketingsgruppen om mandagen.

møder i partiet og Folketingsgruppen, og det kan være eksterne møder med interesseorganisationer, borgere, m.m.

Forberedelse er også en post, som fylder meget i en folketingspolitikers dagligdag. Det kan indebære læsning af lovforslag, hørings svar, debatindlæg og oplæg fra interesseorganisationer. Typisk er der tale om komplekst stof, som der er behov for at kende i detaljen for at kunne bruge aktivt i lovgivningsarbejde, forhandlinger m.m.

Folketingsmedlemmerne bruger også meget tid på borgerhenvendelser, som det bl.a. fremgår af følgende udsagn fra en gruppeformand i Folketinget:

Der er ingen tvivl om, at borgerhenvendelser, særligt i form af mails, fylder relativt meget. Jeg vil gætte på, at vi modtager 150-250 mails om dagen. Nogle kan hurtigt slettes, nogle er du nødt til at give udførlige svar på – det svinger meget.

Det fremgår også af interviewene med gruppeformændene, at folketingsmedlemmerne typisk bruger en del tid på partiarbejde – og det er arbejde, som skal passes ved siden af de formelle pligter som folketingsmedlem i form af mødedeltagelse i Folketinget m.m. En gruppeformand beskriver det således:

Du kan sige, at hvis du tager den tid, jeg sagde, der blev brugt på Folketingsarbejdet væk, så ligger partiarbejdet typisk resten af dagen. Man svarer på spørgsmål: Nu kommer der det her lovforslag. Hvad synes I, vi i kommunen skal sige om flere friplejepladser til ældre? Så sidder der tre i vores socialudvalg i en kommune, som synes det er en god idé, mens der sidder fire i en anden kommune, som synes det er et problem for dem. Så prøver vi så at holde fast i dem. Så man kan sige, at vores aften- og weekendmøder meget er vores baglandsmøder.

I forhold til afholdelse af ferie så beskrives det, at man søger at få afholdt fem ugers ferie i løbet af året, og at det generelt lykkes. Der lægges vægt på at få afholdt 3 ugers sammenhængende ferie i sommerperioden og ferie omkring højtiderne (jul, påske m.m.).

4.2 Udviklingen af tidsforbrug over tid

4.2.1 Borgmestre/rådmænd

Vi spurgte borgmestrene/rådmændene om, hvordan deres ugentlige arbejdstid havde udviklet sig i den periode, de havde været borgmestre/rådmænd. Hvis de havde siddet på posten i flere omgange, blev de bedt om at svare i forhold til, hvornår de første gang fik den. I kolonne 5 har vi for overskuelighedens skyld udregnet et summarisk mål, der gør de enkelte rækker lette at sammenligne (høje værdier betyder, at respondenterne i højere grad vurderer arbejdstiden til at være længere). Svarene fremgår af tabel 4.4.

Tabel 4.4 Vurdering af om den ugentlige arbejdstid er blevet kortere, er uændret eller er blevet længere i den tid, respondenterne har været borgmester/rådmænd

	Meget/lidt kortere	Uændret	Lidt/meget længere	Gns. svar (1-5 skala)	N
Politiske møder	9%	45%	46%	3,5	78
Møder med embedsmænd og andre ansatte	4%	44%	52%	3,6	77
Egen forberedelse	12%	33%	55%	3,7	78
Kontakt med medierne	3%	22%	76%	4,0	78
Andre møder, kontakter samt andre aktiviteter	1%	27%	72%	4,1	78
Arbejdsopgaver i forbindelse med lønede hverv	7%	40%	53%	3,7	73
Den samlede arbejdstid	1%	23%	75%	4,0	77

Det anvendte spørgsmål lyder: "Vurderer du, at den ugentlige arbejdstid gennemsnitligt i forhold til følgende opgaver er blevet kortere, er uændret eller er blevet længere i den tid, du har været borgmester? (Hvis du har været borgmester i flere omgange, angiv venligst, hvordan du vurderer, at arbejdstiden har ændret sig på de enkelte arbejdsopgaver, siden du begyndte på posten første gang)". "Ved ikke/irrelevant" er ikke medtaget ovenfor. "Meget kortere" og "lidt kortere" samt "lidt længere" og "meget længere" er slået sammen i præsentationen. I kolonne 5 er "meget kortere"=1, "lidt kortere"=2, "uændret"=3, "lidt længere"=4 og "meget længere"=5.

75 % af respondenterne vurderer, at den samlede arbejdstid er øget i den tid, de har været borgmestere/rådmænd. Der er altså et stort flertal af borgmestere/rådmænd, som har oplevelsen af, at deres tidsforbrug er øget.

Interviewundersøgelsen peger på, at det i særlig grad synes at være borgmestere i sammenlægningskommuner, som oplever den største forandring i arbejdsmængden. Det skal påpeges, at denne tendens er stærkest i det kvalitative materiale, om end der også i det kvantitative materiale er tendenser til, at borgmestere fra sammenlægningskommuner, som også har siddet inden reformen, vurderer arbejdsmængden som værende steget mere end tilsvarende borgmestere fra fortsætterkommuner. Borgmestrene peger på, at opgaven i at være politisk leder og borgmester for borgerne er blevet større i og med, at geografien er større, og antallet af borgere er flere:

Kommunerne er ved kommunalreformen blevet større, og hvis man skal opnå sammenhængskraft i den nye kommune, så er det vigtigt, at borgmesteren eksempelvis er ude i den lille børnehave ude på landet. Han skal vise, at han er interesseret i det, der sker derude.

En borgmester, som har været borgmester i en lille kommune før kommunalreformen i 2007, og nu er borgmester i en større sammenlagt kommune, udtrykker det på en lidt anden måde:

Tempoet var et helt andet – der var meget mere ro, og færre antal sager. Jeg må acceptere, at jeg ikke kan være inde i alle ting. Jeg kan ikke følge alle sager. Hvis du ikke er god til at uddelegere, dør du i jobbet. Jeg skal stole på, at andre har ansvaret, og at så længe det ikke ligger på mit bord, skal jeg ikke tænke på det. Den politiske opgave er rykket fra serieniveau til superligaen.

En forskel i forhold til tidligere – som flere borgmestere understreger – er, at arbejdspresset er fordelt forholdsvis jævnt over hele året, bortset fra en stille periode i forbindelse med sommerferien:

Efter budgetlægningen 15. oktober var der tidligere fred frem til juletravlheden – men sådan er det ikke længere. Der er drøn på hele året.

Der er en markant og statistisk signifikant forskel på, hvor stor en andel der mener, at arbejdspresset er steget i de forskellige typer af aktiviteter, der er nævnt i tabel 4.4. Det fremgår, at det særligt er kontakten med medierne, der tager mere tid. En borgmester fra en sammenlægningskommune udtrykker det på følgende måde:

Aviserne skal fyldes ud hver dag, og jeg er i kontakt med alle de lokale medier hver uge. Der kan sagtens ringe fire til fem journalister med forskellige sager. Pressen fylder meget mere end tidligere. Nu bliver jeg eksempelvis også ringet op af Berlingske Tidende og Politiken – det oplevede jeg trods alt ikke før.

Andre møder, kontakter samt andre aktiviteter er også et område, der tager meget mere af borgmestrenes/rådmændenes tid. Af interviewundersøgelsen fremgår det, at det bl.a. er det mellemkommunale samarbejde (med kommunale kontaktråd, Kommunernes Landsforening m.m.), der tager længere tid i dag end tidligere.

4.2.2 Regionsrådsformænd

I spørgeskemaundersøgelsen blev regionsrådsformændene bedt om at vurdere, hvorvidt den ugentlige arbejdstid var blevet kortere eller længere i deres tid som regionsrådsformand/amtsborgmester. Det fremgår af svarene, at de fleste giver udtryk for, at den ugentlige arbejdstid er uændret.

Det fremgår af interviewet med en regionsrådsformand, og de kommentarer som regionsrådsformændene har kunnet afgive i spørgeskemaundersøgelsen, at opgaverne har ændret sig, men overordnet har den samlede arbejdstid ikke ændret sig væsentligt. Opgaveporteføljen er ifølge regionsrådsformændene blevet smallere – som amtsborgmester havde man ansvar for langt flere områder og var tættere på borgerne, end tilfældet er som regionsrådsformand. Samtidig bruger man dog som regionsrådsformand typisk mere tid end tidligere på pressehåndtering, nationale og tværregionale opgaver samt samarbejde med kommuner.

4.2.3 Ministre

De fleste ministre finder i lighed med borgmestrene/rådmændene, at deres arbejdstid er uændret eller er blevet længere, som det fremgår af tabel 4.5 nedenfor.

Tabel 4.5 Vurdering af, om den ugentlige arbejdstid er blevet kortere, er uændret eller er blevet længere i den tid, respondenterne har været ministre.

	Meget/lidt kortere	Uændret	Lidt/meget længere	Gns. svar (1-5 skala)	N
Politiske møder	12%	41%	47%	3,4	17
Møder i EU- og international regi	12%	59%	29%	3,4	17
Møder med embedsmænd	24%	59%	18%	3,1	17
Egen forberedelse	19%	38%	44%	3,4	16
Kontakt med medierne	6%	18%	76%	4,0	17
Andre møder, kontakter samt andre aktiviteter	18%	47%	35%	3,3	17
Den samlede arbejdstid	0%	53%	47%	3,8	17

"Ved ikke/irrelevant" er ikke medtaget ovenfor. "Meget kortere" og "lidt kortere" samt "lidt længere" og "meget længere" er slået sammen i præsentationen. I kolonne 5 er "meget kortere"=1, "lidt kortere"=2, "uændret"=3, "lidt længere"=4 og "meget længere"=5.

Langt de fleste respondenter placerer sig i "uændret" eller i "lidt/meget længere". Der er dog flere i kategorierne, der angiver, at arbejdstiden er blevet kortere end hos borgmestrene/rådmændene. Sammenligner man de gennemsnitlige svar i kolonne 5 i tabel 4.5 (de gennemsnitlige svar i de enkelte kategorier) med de tilsvarende svar hos borgmestrene/rådmændene, ses det, at borgmestrene/rådmændene på stort set alle dimensioner i lidt højere grad end ministrene finder, at arbejdstiden er øget (om end forskellen kun er statistisk signifikant for 2 af de 6 sammenlignelige kategorier, henholdsvis møder med embedsmænd og andre møder, kontakter samt andre aktiviteter).

Der er nogen variation i vurderingen af ændringen over tid på tværs af opgavetyper. Kontakt med medierne og den samlede arbejdstid er de opgavetyper, der i særlig høj grad vurderes som værende stigende. For mediernes vedkommende mener hele 76 %, at arbejdstiden var blevet længere. Kontakten med medierne var også en af de kategorier, der blev oplevet som stigende i omfang blandt borgmestrene og rådmændene, og der synes altså at være en generel tendens til, at medierne fylder mere for fuldtidspolitikerne i dag, end de gjorde tidligere.

4.2.4 Folketingsmedlemmer

Vurderingen af, om tidsforbruget blandt folketingsmedlemmer er blevet større, er baseret på kvalitative interview blandt gruppeformænd i Folketinget, og dette forhold betyder, at vurderingen er mere usikker, end tilfældet er for borgmestrene/rådmænd, regionsrådsformænd og ministre, som mere præcist har lavet en individuel vurdering i spørgeskemaundersøgelsen (se afsnit 2).

Vi bad gruppeformændene i folketingsgrupperne om at skønne, hvorvidt tidsforbruget blandt medlemmerne i deres folketingsgruppe (eksklusive evt. ministre) er blevet større eller mindre i den periode, de har siddet i Folketinget. Det fremgår af svarene, at tidsforbruget i dag er højt, men gruppeformændene lægger i undersøgelsen samtidig vægt på, at folketingspolitikere også tidligere har haft et meget højt tidsforbrug, og det kan være svært at vurdere, om det samlede tidsforbrug er steget.

Vægtningen af arbejdsopgaver har dog ændret sig ifølge flere gruppeformænd. Generelt bruges der mindre tid på formelle mødeaktiviteter, som det fremgår af følgende udsagn fra en gruppeformand:

Det formelle – møderne i folketingssalen og i udvalgene fylder mindre. Forstået på den måde, at hvis jeg kigger på, hvor meget tid der bruges på bilag, der kommer ind eller lange møder i udvalgene, hvor man drøfter ting, eller på høringer, så oplever jeg faktisk, at der er mindre pres på. Da jeg kom herind, var det meget naturligt, at man kunne træffe folk indtil klokken 20 eller 21, fordi Christiansborg var arbejdspladsen. I dag lægger vi vægt på, at møderne slutter kl. 17, så der også er plads til andre ting.

En gruppeformand anslår, at formelle mødeaktiviteter i Folketinget og mødeforberedelse i dag udgør ca. 25 timer af folketingspolitikernes ugentlige arbejdstid. Det kan dog variere meget fra parti til parti og fra folketingspolitiker til folketingspolitiker afhængig af, hvorvidt det bliver prioriteret at deltage i udvalgs møder og møder i Folketingshallen.

Et forhold, som bliver fremhævet af flere gruppeformænd, er, at folketingsarbejdet er blevet stadig mere komplekst. Det betyder, at der er behov for mere forberedelse og koordinering på tværs af politikområder:

Det er altså komplekst stof. Man kommer ikke ret langt med sin politiske intuition... Mange af de forslag, vi sidder med, er jo dybt, dybt komplicerede og teknisk svære. Vi har jo lovgivning på alle hylder, man kan ikke opfatte tingene isoleret, fordi alt hænger sammen. Det man gør i et hjørne i sundhedssystemet eller beskæftigelsessystemet får konsekvenser andre steder. Man kan ikke bare nøjes med at læse det, som er lovgrundlaget. Man er nødt til at vide en masse andet og typisk også at mødes med fx interesseorganisationer.

Flere gruppeformænd nævner, at eksterne møder med organisationer, foreninger og virksomheder tager mere tid end tidligere. En gruppeformand udtrykker det på følgende måde:

Der er et enormt pres for at få møder og komme i dialog med os fra enormt mange interesseorganisationer. Jeg tror simpelthen alle folketingsmedlemmer kunne fylde deres kalender to gange med den mødeefterspørgsel, der ligger på os.

Borgerhenvendelser på sociale medier tager efter gruppeformændenes vurdering også mere af folketingsmedlemmernes tid, og det er navnlig inden for de seneste 5-10 år, at tidsforbruget er steget på dette område. I forhold til sociale medier tænkes først og fremmest på Facebook og Twitter, men Instagram, LinkedIn og Snapchat nævnes også. Det fremgår dog også, at der er en meget stor variation mellem partigrupperne i forhold til, hvilken prioritet de sociale medier har, og endvidere en stor variation i tidsforbruget imellem de enkelte folketingsmedlemmer. Nogle folketingsmedlemmer lægger stor vægt på at være opdateret og aktiv på flere platforme, mens andre folketingsmedlemmer lægger meget lidt vægt på dette. En vurdering fra flere gruppeformænd er, at medlemmerne i gennemsnit bruger en time om dagen på sociale medier, men dette bygger udelukkende på subjektive skøn og ikke egentlige opgørelser.

5 Arbejdspres

5.1 Nuværende arbejdspres

5.1.1 Borgmestre/rådmænd

Undersøgelsens borgmestre/rådmænd blev bedt om at vurdere arbejdspreset i deres nuværende stilling på en 5 trins-skala.⁶ Stort set alle vurderer, at det er højt eller meget højt – 39 % placerer sig på det øverste trin ("meget højt"), mens 59 % vurderer, at arbejdspreset "i nogen grad er højt" (anden højeste trin).

I interviewundersøgelsen beskriver borgmestrene, at arbejdspreset navnlig opstår, fordi arbejdsmængden er stor, kompleksiteten er høj, og det er vanskeligt at planlægge sin tid. En borgmester siger det på følgende måde:

Tidsmæssigt er arbejdspreset stort. Mængderne af indkomne opgaver er stor. Og der er en meget høj grad af kompleksitet i opgaverne. Det er alle de ting, der kommer ind og forstyrrer det at have fokus, der presser mig. Det der burde være mine hovedopgaver, presses af de mange små opgaver omkring mig.

Flere borgmestre omtalte disse uforudsete begivenheder, som pludselig kræver deres tid som borgmester – og som kan skabe et ekstra arbejdspres, fordi det ikke er planlagt og kommer oveni de daglige arbejdsopgaver:

I går blev det offentliggjort, at en stor lokal virksomhed nedlagde 75 arbejdspladser, og det skulle jeg selvfølgelig forholde mig til – og det havde jeg jo ikke set komme. Du skal have plads i din dagligdag til at kunne tage dig af det. Det kan ikke vente til i morgen.

Det beskrives også, at arbejdspreset er anderledes for borgmestre end for øvrige byrådsmedlemmer, og at det hænger sammen med det overordnede ansvar, som følger med posten. En borgmester siger det på følgende måde:

Der er meget stor forskel på at være borgmester og kommunalbestyrelsesmedlem. Somme tider står man meget alene – ofte i de svære situationer. Jeg har altid stor opbakning fra forvaltningen, men når ansvaret for de svære beslutninger skal forsvares, så står borgmesteren alene. Til de kommunalbestyrelsesmøder, hvor der dukker sure borgere op, er det kun borgmesteren, der udtaler sig, der har de resterende medlemmer ikke behov for at sige noget.

Der er en klar tendens til, at særligt de yngre vurderer arbejdspreset højt. Således finder hele 47 % af den yngste halvdel af respondenterne, at arbejdspreset er "meget højt", mens det samme kun gør sig gældende for 29 % af den ældste halvdel af respondenterne. Borgmestre i store kommuner vurderer arbejdspreset en smule højere end borgmestre i små kommuner, men denne tendens er ikke statistisk signifikant.

⁶ Det anvendte spørgsmål lyder: "Hvordan vurderer du det samlede arbejdspres i din nuværende stilling?"

Ét er, om arbejdspresset er højt. Noget andet er, om det går ud over privatlivet. I tabel 5.1 opsummerer vi respondenternes svar på, om arbejdet tager så meget energi og tid, at det går ud over privatlivet.

Tabel 5.1 Sammenhæng mellem arbejdsliv og privatliv (borgmestre/rådmænd)

	Ja, helt sikkert	Ja, til en vis grad	Ja, men kun lidt	Nej, slet ikke	Gens. svar (1-4 skala)
Tager energi som går ud over privatliv	28%	35%	30%	6%	2,9
Tager tid som går ud over privatliv	40%	40%	17%	2%	3,2

N=82.

De anvendte spørgsmål lyder: "De næste to spørgsmål handler om, hvordan dit arbejde påvirker dit privatliv." "Føler du, at dit arbejde tager så meget af din energi, at det går ud over privatlivet?" Føler du, at dit arbejde tager så meget af din tid, at det går ud over privatlivet?" I kolonnen helt til højre er "Nej, slet ikke"=1, "Ja, men kun lidt"=2, "Ja, til en vis grad"=3, "Ja, helt sikkert"=4.

Henholdsvis 63 og 80 % føler, at arbejdet "helt sikkert" eller "til en vis grad" tager så meget energi og tid, så det går ud over privatlivet. De samme spørgsmål er tidligere blevet anvendt til hele befolkningen (Pejtersen & Kristensen 2005). Her var de tilsvarende tal 34 og 25 %. Der skal dog tages det forbehold, at der kan være sket ændringer siden den undersøgelse.

En borgmester i undersøgelsen giver udtryk for, at det er ens eget valg som borgmester, hvad man bruger ens tid på, men at det reelt er vanskeligt at skære ned på arbejdsopgaverne:

Jeg kunne jo vælge at uddelegere mere, vælge at sige nej til møderne med borgerne, sige nej til weekendarrangementer... Men min vurdering er, at der vil være relativt mange ting at sige nej til, som jeg betragter som kerneopgaver i borgmesteropgaven.

Som ved det generelle spørgsmål om arbejdspresset, er det de unge, der i særlig grad føler sig udfordrede. Eksempelvis dækker de 40 %, der mener, at arbejdslivet "helt sikkert" tager tid, som går ud over privatlivet, over en andel på 56 % blandt de yngste borgmestre/rådmænd og en andel på 22 % blandt den ældste halvdel af borgmestrene. Der er, som i forbindelse med det generelle spørgsmål, en marginal og ikke-signifikant tendens til, at borgmestre i store kommuner oplever flere udfordringer end borgmestre i små kommuner.

Vi kan altså konstatere, at borgmestrene og rådmændene finder, at deres arbejdspresset er stort og i høj grad går ud over privatlivet. Et interessant spørgsmål er, om man kan gøre noget ved det. I spørgeskemaet spurgte vi om, hvorvidt øget støtte kunne bidrage til at nedsætte arbejdspresset.

Tabel 5.2 Vurdering af om yderligere bistand ville bidrage til at modvirke et for stort arbejdspresset (borgmestre/rådmænd)

	Meget lille/lille grad	Hverken lille eller høj grad	Høj/meget høj grad	Gens. svar (1-5 skala)	N
Politisk rådgivning	40%	33%	27%	2,7	78
Professionelle mediefolk	32%	41%	27%	2,9	81
Sociale medier	41%	36%	23%	2,7	80

Det anvendte spørgsmål lyder: "Ville yderligere bistand på følgende områder bidrage til at modvirke et for stort arbejdspresset?". "Ikke relevant" er ikke medtaget ovenfor. "Meget lille grad" og "lille grad" samt "høj grad" og "meget

høj grad" er slået sammen i præsentationen. I kolonne 5 er "meget lille grad"=1, "lille grad"=2, "hverken lille eller høj grad"=3, "høj grad=4 og "meget høj grad"=5.

Det fremgår, at det kun er omkring en fjerdedel, som vurderer, at yderligere bistand "i høj grad" eller "i meget høj grad" kunne medvirke til et mindre arbejdspress. Af interviewundersøgelsen fremgår det, at borgmestrene generelt oplever, at de får meget hjælp og bistand fra administrationen i forhold til at udføre deres arbejdsopgaver. Samtidig lægger borgmestrene typisk vægt på, at der også skal være en direkte adgang til borgmesteren, og at man skal passe på med at ansætte for mange rådgivere og mediefolk. Dette kommer bl.a. til udtryk i følgende udsagn fra en borgmester:

Flere kommuner har ansat spindoktorer og ekstra personlige assistenter. Men så kommer der et ekstra led ind, hvor der kan gå ting tabt. Så vil jeg hellere bruge tid på at snakke med kommunaldirektøren hver morgen i stedet for at få informationen fra en tredje mand. Man skal passe på, at man ikke får skubbet for meget ind mellem borgmester og borger.

Det ses også af tabel 5.2, at der er mindre forskelle i vurderingen af behovet for henholdsvis politiske rådgivere, professionelle mediefolk og eksperter i sociale medier. Forskellene mellem de tre typer af bistand er dog ikke statistisk signifikante.

5.1.2 Regionsrådsformænd

De fleste regionsrådsformænd i undersøgelsen vurderer, at arbejdspresset er "højt" eller "meget højt". Et stort sagspres, mediepresset, meget mødeaktivitet samt transport i forbindelse med møder i regionen og København nævnes som faktorer, der giver et arbejdspress.

Regionsrådsformændene har ligesom borgmestrene ikke særlig stor tro på, at yderligere professionel rådgivning kan bidrage til at nedsætte arbejdspresset. Yderligere bistand til sociale medier nævnes dog som et område, som kunne medvirke til at nedsætte arbejdspresset for den enkelte regionsrådsformand.

Regionsrådsformændene blev også spurgt til, om arbejdspresset påvirkede balancen mellem arbejdsliv og privatliv i en u hensigtsmæssig retning. Det fremgår af svarene, at de fleste regionsrådsformænd oplever, at arbejdet tager tid og energi, som går ud over privatlivet. På dette punkt minder de altså om borgmestrene/rådmændene.

5.1.3 Ministre

Ligesom borgmestrene, rådmændene og regionsrådsformændene finder ministrene i deres svar på spørgeskemaet, at arbejdspresset er højt. Hele 78 % af de adspurgte vurderer således, at arbejdspresset er "meget højt", og de fleste øvrige mener, at det "i nogen grad er højt". Vurderingen er signifikant højere for ministre med børn end ministre uden børn. En minister siger således:

Højt og stort. Det kan ikke siges anderledes, der er et enormt stort pres.

Ministrene giver udtryk for, at en stor del af deres tid i ministerierne bruges på at håndtere sager og på møder, og at det skaber et meget stort arbejdspress.

Du kan vende det om og sige, hvor kan du rigtig få nogle problemer som minister? Det er to steder: Hvis du får ukontrollerbare enkeltsager, som medierne kaster sig over osv. Et andet sted, du kan få alvorlige problemer som minister, er,

hvis du ikke kan håndtere dét derovre [peger på Folketinget]; sammenbrud og mistillid og alt det der. Det er klart, at det er de to ting, du også bruger meget energi på.

En stor del af ministrenes tid går med møder. En hel del af disse er møder, som man ikke kan sige nej til, og der tegner sig dermed et billede af en kæmpe efterspørgsel efter ministerens tilstedeværelse.

Men der er jo sager, der skal afgøres, og samtidig er der utallige mennesker, der har bedt om et møde – og hvordan kan man slippe for det møde? ... Det aller værste er næsten, hvis man har sagt ja til noget i tre måneder i forvejen – og så viser det sig, at man ikke kan komme alligevel. Altså, den ballade, det giver, og den vrede, det udløser! Og så mener de, at man skylder at komme næste gang osv. Man fik jo ikke en friaften ud af det, vel? Men så fordi, der kommer noget i vejen, så er man tvunget til at komme en anden aften. Samtidig er folk sådan, at ind til man siger ja, så er de så fleksible, så man kan få lov at lægge det, når som helst. Men i samme øjeblik, man har sagt ja – så ejer de en med hud og hår!

Ministrene bruger også tid på medierne. Arbejdet i medierne udgør ikke kun et tidspres, fordi det tager tid, men også fordi medierne har deres egen rytme. Presset handler således både om varighed og tempo.

Det er ikke så meget et tidspres. Det kan være svært at få det mast ind og sådan noget – alting er tidspres. Men nej, det er mere, at det er med meget kort aftræk. Medier er altid med utrolig kort aftræk. Du ved ikke, hvornår – fx 'om en time skal du, hvis du vil have chancen'. Jeg har fx lige brugt en time på at forberede mig til tv i aften, men nu er det blevet aflyst. Sådan er det... Sådan en tv-debat, der varer en time, skal man forberede sig rimelig godt til, hvis man vil gøre det godt.

Det er imidlertid også tydeligt, at arbejdspresset varierer alt efter ministrenes erfaring. Ministre med kort erfaring må i højere grad afsætte tid og energi til at danne sig en platform i ministeriet – såvel som i offentligheden.

De har en platform at stå på, en sikkerhed i forhold til, at de er kendte og man ved, hvad de nogenlunde står for. Et eller andet sted vender det jo tilbage til, at de har en meget sikker kreds og sikre valg, og de har måske deres store markeringer bag sig. De har en arv af ting, de har fået gennemført. For mig handler det om, hvad det er, jeg gerne vil stadig. Det handler om at få vist det. Jeg er jo i politik for at lave forandringer, men hvis der ikke er nogen, der hører om det, så bliver de forandringer heller ikke til virkelighed. Man kan godt lave en lov, men for at den rigtig bliver implementeret og skaber forandring, så er det næsten altid adfærdsforandring, man skal være med til.

Et andet sted, hvor der er en generationsforskel, er i anvendelsen af de sociale medier. Den ældre generation fravælger i højere grad de sociale medier, og/eller bruger dem på en mere anonym måde. Men det er også tydeligt, at det ikke er en mulighed for den yngre generation. En minister siger således om sin brug af de sociale medier:

Og det er fordi, jeg også er en uddøende race. I fremtiden vil alle ministre være på Twitter hele tiden og så igen – det har jeg valgt fra. Men det er jo forfærdelig gammeldags, for den unge generation ser jo ikke andet, det er jeg med på.

Til spørgsmålet om, hvorvidt ministrene selv har et valg, i forhold til om og hvordan de bruger de sociale medier, peger ministrene på, at den tid er ved at være forbi.

Efterspørgslen efter ministrene skyldes også, at de qua deres embede trækker opmærksomhed til. De kan således kaste glans for forsamlingen og trække deltagere til både i forbindelse med repræsentative opgaver, men også i andre sammenhænge, hvor der er brug for et trækplaster.

Hvor det er meget vigtigt, at man som minister er trækplaster, vil mange gerne have en ud. Der kommer flere mennesker, når det er en minister frem for, når det er en ukendt folketingskandidat. Tit vil de gerne have, man kommer sammen med den ukendte folketingskandidat, da man så trækker nogle til, som så også lærer den lokale at kende.

Men selv om der er en stor accept af, at det er en del af ministerens funktion, at det hører med til jobbet, og at det måske også er noget, der er med til at give ministeriet indflydelse, så er det samtidig en arbejdsopgave, der tager en del tid.

Der er en hel del af det – meget. Jeg kunne fylde hele min uge med det, hvis ikke jeg sagde noget. Så ville jeg stryge fra den ene konference til den anden, fra en åbning, til årsmøder, til prisuddeling.

Tabel 5.3 Sammenhæng mellem arbejdsliv og privatliv (ministre)

	Ja, helt sikkert	Ja, til en vis grad	Ja, men kun lidt	Nej, slet ikke	Gens. svar (1-4 skala)
Tager energi, som går ud over privatliv	41%	41%	12%	6%	3,2
Tager tid, som går ud over privatliv	59%	35%	6%	0%	3,5

N=17. I kolonnen helt til højre er "Nej, slet ikke"=1, "Ja, men kun lidt"=2, "Ja, til en vis grad"=3, "Ja, helt sikkert"=4.

De fleste ministre oplever en konflikt mellem arbejdsliv og privatliv, som det tydeligt fremgår af tabel 5.3. Hele 82 % mener, at arbejdslivet "helt sikkert" eller "til en vis grad" tager så meget energi, at det går ud over privatlivet, og hele 94 % har den samme vurdering, hvad angår tiden. Disse tal er endnu højere end for borgmestre/rådmænd, der i forvejen lå betydeligt højere end befolkningen generelt, om end forskellen ikke helt når konventionelle signifikansniveauer (p-værdier for forskellen mellem de to grupper er hhv. 0,18 og 0,10 for de to spørgsmål). I de kvalitative interview giver ministrene også udtryk for, at arbejdsbelastningen går ud over privatlivet.

Da jeg opdagede, at et af vores børns barndom var gået mig forbi, var det meget smerteligt.

Tabel 5.4 Vurdering af om yderligere bistand ville bidrage til at modvirke et for stort arbejds-pres (ministre)

	Meget lille/lille grad	Hverken lille eller høj grad	Høj/meget høj grad	Gens. svar (1-5 skala)	N
Politisk rådgivning	29%	29%	41%	3,2	17
Professionelle mediefolk	35%	41%	24%	2,6	17
Sociale medier	47%	29%	24%	2,6	17

"Ikke relevant" er ikke medtaget ovenfor. "Meget lille grad" og "lille grad" samt "høj grad" og "meget høj grad" er slået sammen i præsentationen. I kolonne 5 er "meget lille grad"=1, "lille grad"=2, "hverken lille eller høj grad"=3, "høj grad"=4 og "meget høj grad"=5.

Svarene på spørgsmålene om bistand i tabel 5.4 er blandede, men en ting er lidt anderledes, når man sammenligner ministrenes svar med borgmestrenes og rådmændenes. Ministrene mener i højere grad, at politisk rådgivning kan hjælpe. Således vurderer 41 %, at dette "i høj grad" eller "i meget høj grad" kan bidrage til at modvirke arbejdspresset. Hos borgmestrene var det tilsvarende tal kun 27 % (p-værdi for forskellen mellem gennemsnitssvarene hos borgmestrene/rådmændene og ministrene er dog 0,14, hvilket ikke er signifikant på konventionelle signifikansniveauer). De yngre ministre finder i lidt højere grad end de ældre, at politisk rådgivning ville hjælpe.

Generelt ser ministrene ikke de store muligheder for at mindske arbejdspresset. En undtagelse er dog i forhold til de sociale medier og den tid, ministeren bruger der.

Man kommer som minister, og noget af det, de ikke vil røre ved, er de sociale medier. Alle mulige andre ting skal cleares 47 steder hver, før jeg sender en pressemeddelelse ud, som ingen læser! Men mine sociale medier kan jeg bare skrive, hvad jeg vil. (...) Jeg får jo masser af henvendelser. Borgerne kender mig fra Facebook, så skriver de selvfølgelig til mig som minister på Facebook. Der skal jeg så personligt – kun mig personligt og mine fingre – ind og skrive til dem: "Kære Lise, det er et interessant spørgsmål, du har om SU, men du skal skrive til SU-styrelsen på denne her adresse, eller hvis du vil skrive til mig som minister så..." Hvor alle andre borgerhenvendelser på mail eller papir bliver betjent.

Samlet set peger ovenstående på en oplevelse af, at det er et grundvilkår, at ministrene har travlt, og at mulighederne for at aflaste ministrene er noget begrænsede.

5.1.4 Folketingsmedlemmer

Vurderingen af det nuværende arbejdspress blandt folketingsmedlemmer er baseret på kvalitative interview blandt gruppeformænd i Folketinget. Som nævnt tidligere betyder dette forhold, at vurderingen er mere usikker, end tilfældet er for borgmestre/rådmænd, regionsrådsformænd og ministre, som har lavet en individuel vurdering i spørgeskemaundersøgelsen (se afsnit 2).

Vi bad gruppeformændene i folketingsgrupperne om at skønne, hvordan det nuværende arbejdspress er blandt medlemmerne i deres folketingsgruppe (eksklusive evt. ministre). Det fremgår af svarene, at arbejdspresset generelt opleves som værende meget stort. Som folketingspolitiker oplever man, at man skal tage sig af en række komplekse arbejdsopgaver, og man kun vanskeligt kan nå at løse alle opgaverne – der er hele tiden behov for en meget skarp prioritering.

Flere gruppeformænd gav udtryk for, at det kan skabe stress, hvis man som folketingsmedlem ikke føler, at man kan nå alt det, som man burde som folkevalgt politiker. Et illustrativt eksempel på dette er mængden af borgerhenvendelser via e-mail. De kan skabe et stort arbejdspress – og de kan skabe stress, som det fremgår af følgende udsagn fra en gruppeformand i Folketinget:

Mængden af e-mails fra borgere er en daglig stressfaktor, og det gør ondt, fordi jeg godt ved, at der er nogle ulykkelige mennesker, der har brug for min hjælp,

som jeg ikke kan nå at hjælpe. Det var det sværeste for mig i starten. Det at vide, at der bare er nogle mennesker, man ikke kan hjælpe. Det stressede mig.

Spørgsmålet er, om folketingsmedlemmer kan blive bedre til at organisere sig og dermed modvirke et for stort arbejdspress? Fra Folketingets side stilles der administrativ støtte til rådighed til hvert enkelt folketingsmedlem, og det er i høj grad op til den enkelte folketingsgruppe og det enkelte folketingsmedlem, hvordan man vil udnytte denne administrative ressource. Omfanget af den administrative støtte varierer lidt fra parti til parti i Folketinget afhængig af de enkelte partiers regler for partistøtte, men typisk udgør den administrative støtte, hvad der svarer til en halvtidsmedarbejder pr. folketingsmedlem.

Gruppeformændene gav i undersøgelsen udtryk for, at det generelt var svært at mindske arbejdspresset for det enkelte folketingsmedlem ved at organisere sig administrativt på en anden måde. Den generelle vurdering var, at langt de fleste arbejdsopgaver for folketingsmedlemmer er svære at uddelegere, og en øget administrativ støtte ikke umiddelbart ville mindske arbejdspresset.

Fra Folketingets side har man forsøgt at mindske arbejdspresset for folketingsmedlemmerne, bl.a. ved at skabe en variation i mødeaktiviteten for folketingsmedlemmerne i løbet af året, som det bl.a. fremgår af følgende udsagn fra en gruppeformand i Folketinget:

Der er mødefri perioder fordelt over året. Det, tror jeg, er rigtig godt. Der er forskel i nogle gange at kunne arbejde hjemmefra og kunne skrive og læse uden at blive forstyrret hele tiden.

Et andet generelt forhold, der skaber et arbejdspress, er arbejdets uforudsigelighed, der gør det vanskeligt at planlægge og forberede sig til den enkelte arbejdsdag. Det illustreres meget rammende af følgende citat fra en gruppeformand:

Arbejdspresset er enormt, fordi der sker så meget, og man kan aldrig vide, hvad dagen ender med. Du kan komme ind og tro, at du har rigtig god tid, og så kan det hele eksplodere, og så når man ingenting, udover at være i medierne og løse nogle akutte problemer. Det er et arbejde, der på alle måder kan være vanvittigt, for du ved ikke, hvad det ender med.

Folketingsmedlemmerne oplever også et pres i forhold til at blive genvalgt – særligt op mod et folketingsvalg, som det fremgår af følgende citat fra en gruppeformand i Folketinget:

Der er ingen tvivl om, at de, der gerne vil genvælges, oplever et pres. Der er altid nye og håbefulde ude i ens kreds, der vil slå en af pinden – så derfor er der da et pres på, at du stadig kan levere både i din kreds og nationalt. Du skal samtidig passe dine ordførerskaber. Så det er klart, at der er et stigende arbejdspress – og særligt op mod et valg, og hvis man står dårligt i meningsmålingerne.

Det fremgår også af interviewene, at dette pres i forhold til at blive genvalgt kan opleves som særligt markant for folketingsmedlemmer, der opfatter det som vanskeligt at få et arbejde uden for Folketinget – på grund af en forholdsvis høj alder, snæver uddannelsesmæssig baggrund m.m.

Af undersøgelsen fremgår det endvidere, at arbejdspresset kommer mange steder fra. Følgende udsagn fra en gruppeformand illustrerer dette forhold:

Hvis man fx har fødevareområdet, så går det ikke, at det hele tiden er de andre partier, der er i medierne, og ens eget parti ikke er det, fordi man ikke kunne

træffes klokken 6.30, da de ringede. Så der er et pres på medlemmerne fra de andre partier, samtidig med at der er et pres fra ens egen partikreds, da de gerne vil have, at deres egne valgte kandidater er synlige.

Gruppeformændene gav i undersøgelsen udtryk for, at folketingspolitikere med hjemmeboende børn i mere udpræget grad end de øvrige folketingspolitikere oplever, at arbejdspresset går ud over familielivet. En gruppeformand udtrykte det på følgende måde:

Jeg kan se, at folk stopper i folketingsgruppen, hvor børnene spiller en stor rolle i beslutningen om, at det simpelthen ikke kan lade sig gøre. At man simpelthen føler, at man har brug for mere tid sammen med sine børn. Det er en erkendelse af, at man måske ikke har været der så meget, som man burde have været. Det er ikke sjovt at stå med. Det påvirker også forholdet til ens partner.

5.2 Udviklingen af arbejdspresset over tid

5.2.1 Borgmestre/rådmænd

De fleste borgmestre/rådmænd vurderer, at arbejdspresset er steget over tid.⁷ I alt 75 % vurderer, at arbejdspresset er blevet "meget større" eller "lidt større" i den tid, de har været borgmestre/rådmænd. I interviewundersøgelsen fremhæver borgmestrene særligt, at tidsforbruget er større, at ansvaret er større, og at mediepresset er større.

Det er særligt borgmestre med over 10 års anciennitet – som altså også har været borgmestre før kommunalreformen – der oplever, at arbejdspresset er steget. Et forhold, som trækkes frem af flere borgmestre med lang anciennitet i embedet, er, at kommunerne er blevet mere professionaliserede og akademiserede efter strukturreformen, og at sagerne er blevet mere tekniske og komplekse. Det kræver mere tid til forberedelse og mere tid i forhold til at få diskuteret sagerne igennem – og det er med til at øge arbejdspresset. Ser man på borgmestre med lang anciennitet, er der i det kvantitative materiale en ikke-signifikant tendens til, at borgmestre i sammenlægningskommuner finder udviklingen i arbejdspresset lidt større end borgmestre i fortsætterkommuner.

Et forhold, som kan have spillet ind i forhold til en vurdering af, om arbejdspresset er steget over tid, er, at arbejdspresset i forbindelse med kommunalreformen var meget stort for mange borgmestre, og i forhold til den situation er arbejdspresset måske ikke større i dag (der er dog for få cases til en fyldestgørende kvantitativ analyse af dette). En borgmester udtrykker den særlige situation i forbindelse med kommunalreformen på følgende måde:

Perioden fra 2006 til 2009, hvor det var en ny kommune, hvor jeg skulle følge med i ting, som jeg ikke kendte til, der blev min kalender booket fuldstændig op, og jeg havde ikke en chance for at gøre noget. Det var rigtig hårdt. Men jeg stod jo også i spidsen for hele strukturændringen, der var en kæmpe opgave for alle. Ny ledelse, ny organisation, og samtidig stå på mål for alle beslutninger. Det var et enormt pres.

⁷ Det anvendte spørgsmål lyder: "Vurderer du, at det samlede arbejdspress er blevet mindre, er uændret eller er blevet større i den tid, du har været borgmester? (hvis du har været borgmester i flere omgange, angiv venligst, hvordan du vurderer, at arbejdspresset har ændret sig, siden du begyndte på posten første gang)."

5.2.2 Regionsrådsformænd

Regionsrådsformændene vurderer, at arbejdspresset enten er steget eller er uændret i den tid, hvor de har været regionsrådsformænd/amtsborgmestre. Regionsrådsformændene nævner bl.a., at regionernes rolle generelt er blevet mere synlig, og det giver mere medieopmærksomhed, flere møder og mere forberedelse – og disse forhold medvirker til et stigende arbejdspress.

Det nævnes dog også, at i forhold til tidligere – hvor der i perioder var et meget stort arbejdspress – er arbejdspresset ikke steget.

Det fremgår af interviewet med en regionsrådsformand, at perioden omkring strukturreformen og den nye sygehusstruktur var en ekstraordinær travl periode, og det kan have påvirket vurderingen af, om arbejdspresset er steget i forhold til tidligere:

Med til billedet hører, at vi i 2006-2008 virkelig knoklede... Vi skulle definere, hvilken kultur vi ønskede. Du fik ikke noget i hånden, og du havde ikke en referenceramme. Alt var helt nyt: Indkøbspolitik, personalepolitik, lønpolitik... Kombineret med, at vi i 2007 og 2008 lavede sygehusstrukturen om. 2006 var opbygning, 2007-2008 var sygehusstruktur.

5.2.3 Ministre

Ministrene er enige om, at arbejdspresset enten er uændret eller stigende. 41 % finder i spørgeskemaundersøgelsen, at det er "uændret", 29 %, at det er blevet "lidt større", mens 29 % vurderer, at det er blevet "meget større" over tid. Ministrenes vurdering er således meget lig borgmestrenes, rådmændenes og regionsrådsformændene. Der tegner sig et billede af, at ministrene arbejdede så meget, som de havde mulighed for tidligere – og at det stadig er tilfældet, men at der kan være en forskel i forhold til, hvor langt de når ned i bunkerne. I interviewene udtrykkes det således:

Parkinsonslov (..) siger, at ting tager den tid, der er til rådighed. Så jeg tror såmænd, at ministres tid har været nogenlunde fyldt op. Er der ikke store ting at tage sig af, er der små. Tidligere var der dog flere fredelige weekender og aftenener. Og dermed også mere tid til at få læst ordenligt på sagspunkterne.

Jeg har aldrig oplevet en dag, hvor jeg måtte sige: hvad skal jeg nu finde på? For du har de tre bunker, ikke? Det, der bare skal klares; det, der har lidt længere tid, men også skal klares; og det, der er "nice to have"; altså den bunke, man gerne vil i dybden med... Den er der altid som minimum.

Selv om tidsanvendelsen ikke er steget markant, er det stadig muligt, at sagerne er blevet mere komplekse.

En ting er omfanget af sagerne, en anden er kompleksiteten i dem. Begge dele er steget. Det betyder bare, at man skal være sindssyg god til at prioritere.

Jeg er ikke et sekund i tvivl om, at der er kommet flere komplekse problemstillinger. Digitaliseringen betyder, at man kan lave en masse nye løsninger, mange af dem effektiviserer nogle ting, men de skal også administreres og besluttes. Det er blevet meget større, og det giver helt klart flere muligheder – men der skal træffes nogle flere beslutninger. Og apropos, hvor meget der kommer på mit bord – hvor mange beslutninger med en eller anden form for politisk karakter bli-

ver reelt truffet, før de kommer hertil? Det synes jeg har en demokratisk værdi at diskutere.

Det er helt klart særligt medierne, der har bevirket en stor ændring i ministrenes arbejdspress. En minister siger således:

Hvis du er ude efter, hvad er den store forskel på at være minister i 90'erne og være det i 10'erne, så kan jeg sige det uden problemer: Der er én ting, som udgør en kæmpe, kæmpe stor forskel, og det er News og internettet (...) Der var en deadline. I dag er der ingen deadline!

En ting, der har påvirket arbejdspresset er udviklingen i infrastrukturen, og det har især betydning for de politikere, der har valgkreds i Jylland. Tidligere var der grænser for, hvor mange aftenmøder mv., man kunne nå at rejse til, hvilket satte en geografisk grænse for, hvor meget arbejdet kunne brede sig. En minister udtrykker det sådan:

Tidligere var de lidt beskyttede af, at de jo heldigvis ikke kunne komme til Jylland. Så de sad og spillede kort nede i Snapstinget. Men det havde nogle andre omkostninger, fordi de så var så meget væk både fra deres kreds og familie – og mange af dem sad så og drak lidt for meget. Nu er det blevet så let at komme alle steder, at det er blevet sværere at sige nej.

Fordi politik på den måde, vi laver det nu, indebærer, at man skal være enormt meget til rådighed. Man kan aldrig vide hvornår, og man skal altid tage sin telefon.

Generelt tegner der sig et billede af, at ministrenes arbejde på en række områder er blevet mere grænseløst end tidligere. Grænseløst, fordi mediernes sendeflade er større; grænseløst, fordi man forventes at kunne komme til møder rundt i landet på næsten alle tidspunkter; grænseløst, fordi det at fremstå som personlig og autentisk i medierne ses som væsentligt for at opnå gennemslagskraft i en stadig mediestrøm, hvis man ikke allerede er kendt.

5.2.4 Folketingsmedlemmer

Vurderingen af, om arbejdspresset blandt folketingsmedlemmer er blevet større er baseret på kvalitative interview blandt gruppeformænd i Folketinget, hvilket betyder, at vurderingen er mere usikker, end tilfældet er for borgmestre/rådmænd, regionsrådsformænd og ministre, som mere præcist har lavet en individuel vurdering i spørgeskemaundersøgelsen (se afsnit 2).

Vi bad gruppeformændene i folketingsgrupperne give deres vurdering af, om arbejdspresset blandt medlemmerne i deres folketingsgruppe (eksklusive evt. ministre) er blevet større eller mindre i den periode, de har siddet i Folketinget. Det fremgår af svarene, at flere oplever, at arbejdspresset er blevet større – særligt inden for de sidste år.

Gruppeformændene fremhæver generelt i interviewene, at man fra Folketingets side i de senere år har gjort meget for at lette folketingspolitikernes arbejde gennem bl.a. tildeling af mere økonomisk støtte til sekretariaterne i de politiske partier på Christiansborg⁸. Dette har lettet hverdagen i forhold til tidligere, hvor det i høj grad var op til det enkelte folketingsmedlem at varetage post, kalender, udsendelse af pressemeddelelser etc.

⁸ Særligt den såkaldte Olsen-plan (opkaldt efter Folketingets daværende formand Erling Olsen) fra midten af 1990'erne fremhæves.

Et forhold, som har øget arbejdspresset, er, at mediepresset er blevet større de senere år. TV2 News, som gik i luften i december 2006, nævnes af flere som en selvstændig faktor, der har været med til at øge arbejdspresset. Det illustreres af følgende udsagn fra en gruppeformand i Folketinget:

TV2 News kører Breaking News. Hvis ikke de har en stor historie, der er breaking, skal de have en lille. Der er et meget større mediepres på at komme på. De første år da jeg var herinde, var det sådan, at når vi kom til 20.30, så havde de store morgenaviser haft deres deadline til avisen dagen efter, og så faldt skuldrene ned.

En anden gruppeformand beskriver det på følgende måde:

Du har netaviserne på en helt anden måde i dag, hvor nyhederne kommer løbende, og ikke kun har en deadline dagen efter. Det kræver en konstant tilstedeværelse, og at du er nødt til at følge med i medierne hele dagen, og ikke kun om morgenen. Du skal kunne kommentere fra morgen til aften, fordi der hele tiden er historier. Det stiller krav til, at du hele tiden er i stand til at gå ind i de konkrete sager.

Folketingsmedlemmer, som bor langt fra København og kun vanskeligt kan pendle frem og tilbage hver dag, oplever i flere tilfælde et stigende pres for at være til stede i og omkring Folketinget om mandagen og fredagen. Møder og forhandlinger placeres i stigende grad på de tidspunkter, da det kan være svært at få plads til alle møder og forhandlinger fra tirsdag til torsdag. Det betyder, at folketingsmedlemmer, som bor langt fra København, får nogle lange "København-uger", og det opleves typisk som et stort arbejdspress – som også går ud over privat- og familielivet.

6 Eksponering i offentligheden

6.1 Den nuværende eksponering i offentligheden

6.1.1 Borgmestre/rådmænd

Politikere er ofte meget synlige i offentligheden. De har en interesse i at være offentligt kendte for at sikre sig genvalg, og offentligheden vil typisk have en interesse i at følge dem, fx for at kontrollere deres embedsførelse. Et interessant spørgsmål er, om den offentlige eksponering opleves som en belastning for politikerne?

Når man spørger borgmestre og rådmænd, om eksponeringen af deres person i forbindelse med deres arbejde er en belastning for dem selv og deres familie, så får man følgende svar.

Tabel 6.1 Vurdering af, om eksponeringen af ens person i forbindelse med arbejdet er en belastning (borgmestre/rådmænd)

	Meget lav/ lav grad	Hverken høj eller lav grad	Høj/meget høj grad	Gens. svar (1-5 skala)
Belastning for respondenterne	43%	42%	15%	2,6
Belastning for familien	30%	40%	30%	2,9

N=83. Det anvendte spørgsmål lyder: "Oplever du, at eksponeringen af din person i forbindelse med dit arbejde er en belastning for dig?" og "Oplever du, at eksponeringen af din person er en belastning for din familie og omgangskreds?". Meget lav grad og "lav grad" samt "høj grad" og "meget høj grad" er slået sammen i præsentationen. I kolonne 5 er "meget lav grad"=1, "lav grad"=2, "hverken lav eller høj grad"=3, "høj grad"=4 og "meget høj grad"=5.

Det fremgår, at kun 15 % af borgmestrene/rådmændene mener, at eksponeringen "i høj grad" eller "i meget høj grad" er en belastning for dem selv. Det fremgår af interviewene, at borgmestrene typisk oplever, at de gennem et langt liv i politik har vænnet sig til den offentlige eksponering og ikke oplever eksponeringen som en stor belastning.

Det fremgår også af spørgeskemaundersøgelsen, at hvis man spørger, om den offentlige eksponering er en belastning for deres familie og børn, så er der flere borgmestre/rådmænd, som svarer bekræftende på dette. Forskellen mellem belastningen for dem selv og belastningen for familien er statistisk signifikant. Af interviewene fremgår det, at belastningen for familien er størst omkring valg, og når der er større politiske sager på dagsordenen. Hvordan eksempelvis børnene mærker det, fremgår af følgende udsagn fra en borgmester:

Mine børn har følt sig generet af det. De er i skolen og gymnasiet blevet set på som borgmesterens børn, og så "skulle de i hvert fald ikke have noget forærende". Vi har kunnet mærke, at nogle lærere (...) havde behov for at sætte mine børn på plads. De skulle ikke føle sig bedre, og har hele tiden skulle passe på.

Vi har også spurgt ind til decideret chikane og trusler mod borgmestrene/rådmændene og deres familier og omgangskreds.

Tabel 6.2 Trusler/chikane mod respondenter selv eller familie og omgangskreds inden for de sidste 12 måneder (borgmestre/rådmænd)

	Nej	Ja, sjældnere end månedligt	Ja, månedligt	Andre svar	Gens. svar (1-5 skala)	N
Personligt	68%	30%	1%	0%	1,3	79
Telefonisk	73%	26%	1%	0%	1,3	78
Brev eller e-mail	43%	42%	12%	2%	1,7	81
Sociale medier	44%	38%	11%	8%	1,8	80

Det anvendte spørgsmål lyder: "Trusler og/eller chikane kan være rettet mod den enkelte politiker, men også mod dennes familie og omgangskreds. Har du eller dit personlige bagland inden for de sidste 12 måneder været udsat for trusler og/eller chikane på grund af dit arbejde". "Ja, ugentligt" og "Ja, dagligt" er slået sammen til "andre svar" ovenfor. I kolonnen helt til højre er "Nej"=1, "Ja, sjældnere end månedligt"=2, "Ja, månedligt"= 4, "Ja, ugentligt"=4, "Ja, dagligt"=5.

Det er under en tredjedel af de adspurgte, der har oplevet personlige eller telefoniske trusler eller chikane inden for de seneste 12 måneder, og stort set alle, der har oplevet noget, har indikeret, at det er sket "sjældnere end månedligt". I interviewene understreger borgmestrene, at langt de fleste henvendelser fra borgere er "pæne, sobre og høflige". Der er dog eksempler på personlige trusler, og i de tilfælde tyder interviewundersøgelsen på, at det opleves ekstra ubehageligt – som det bl.a. fremgår af følgende udsagn fra en borgmester:

Tidligere fik jeg øvet hærværk på mit hus, så vi fik en stor vandskade. Senere fik vi en brosten gennem vinduerne. En borger truede med bål og brænd, dødstrusler og mødte op ved mit hjem. Det er slet ikke rart, men der er heldigvis meget langt mellem.

Der tales i disse år meget om, at tonen på de sociale medier kan være meget negativ, og at der ikke skal så meget til, før man i spontanitet uploader en meget negativt ladet meddelelse på fx Facebook. Tallene viser da også, at næsten dobbelt så mange borgmestre/rådmænd har oplevet chikane/trusler på sociale medier sammenlignet med telefoniske eller personlige trusler, og forskellen er statistisk signifikant. 19 % af borgmestrene/rådmændene angiver, at chikanen er månedlig eller hyppigere. Et tilsvarende mønster ses i forhold til e-mails.

6.1.2 Regionsrådsformænd

Det fremgår af undersøgelsen, at regionsrådsformændene ikke mener, at eksponeringen af deres person er en stor belastning for dem personligt. Samtidig fremgår det dog, at flere oplever, at eksponeringen er en belastning for deres familie. Dette overordnede billede stemmer overens med, hvad der gjaldt for borgmestre/rådmænd.

Flere af regionsrådsformændene har oplevet chikane. Det er først og fremmest på de sociale medier, men der er også eksempler på trusler/chikane via telefon, brev, e-mail eller direkte personlige trusler/chikane. Samme billede så vi hos borgmestre/rådmænd.

Det fremgår af kommentarerne i spørgeskemaundersøgelsen og interviewet med en regionsrådsformand, at trusler/chikane kan opstå i forbindelse med upopulære politiske beslutninger – fx lukning af et sygehus – og det kan være ubehageligt fx at få tilråb, hvis man går på gaden med sine børn.

6.1.3 Ministre

Ministrene finder i højere grad end borgmestrene, at eksponeringen er en belastning. 41 % synes således, at den "i høj grad" eller "i meget høj grad" er en belastning for dem selv. En minister siger det således:

[Det er] en kæmpe belastning, at man er så eksponeret.

Det er jo fuldstændig latterligt og illusorisk at tro, at man ikke betaler en pris ved at være minister, dels ved arbejdsindsatsen og ved den offentlige person, du er.

Ministrene oplever måske nok, at det har en pris af være et kendt ansigt på gaden, men oplever det også som noget, man kan leve med.

Det har en pris (...) Jeg er jo mere opmærksom på, hvad jeg gør. Forleden dag blev jeg stoppet af en på Nørrebrogade, som syntes, han skulle fortælle mig noget i hunderede år, ikke? Det var fredag aften, og jeg var på vej hjem til mine unger. Sådan er det.

Når eksponeringen opleves som en belastning, er det i meget høj grad knyttet til, at man bliver udstillet negativt i medierne:

Det er jo ikke sjovt, at have forsider på Ekstra Bladet om, at man er den største idiot, der kan gå på to ben.

Når man så er minister, jamen så repræsenterer man jo det onde: Nemlig dem, der må sige nej. At så borgerne i virkeligheden ofte forstår, at man må sige nej, det er en anden sag. Men det er ikke nemt, mens det foregår.

Forskellen mellem borgmestre/rådmænd og ministre er tæt på at være statistisk signifikant (p-værdi: 0,06). Dette resultat passer godt med, at ministrene, som tidligere vist, bruger længere tid på medierne end borgmestrene og rådmændene.

Tabel 6.3 Vurdering af, om eksponeringen af ens person i forbindelse med arbejdet er en belastning (ministre)

	Meget lav/ lav grad	Hverken høj eller lav grad	Høj/meget høj grad	Gens. svar (1-5 skala)
Belastning for respondenter	29%	29%	41%	3,1
Belastning for familien	47%	24%	29%	2,8

N=17.

Meget lav grad" og "lav grad" samt "høj grad" og "meget høj grad" er slået sammen i præsentationen. I kolonne 5 er "meget lav grad"=1, "lav grad"=2, "hverken lav eller høj grad"=3, "høj grad"=4 og "meget høj grad"=5.

Ministrene finder ikke, at belastningen er større for deres familie, end den er for dem selv, sådan som vi ellers så hos borgmestrene/rådmændene. De finder dog generelt, at eksponeringen er en belastning for familien:

Men spørger du [mine børn], så tror jeg, de synes, der har været mange gode ting ved det, men der har været nogle priser at betale undervejs.

... Ikke mere, men der har da været masser af situationer, hvor det ikke har været sjovt at være teenager og hedde [det samme som mig til efternavn]. Masser af situationer.

Det er en udbredt norm, at politikerne søger at skærme deres familier fra pressen. Men det er også tydeligt, at der er et meget stort pres fra medierne. Det er særligt tydeligt for de yngre og mindre etablerede politikere, som også har et behov for at blive kendt for en bredere kreds i offentligheden. Blandt andet for at kunne trække stemmer ved næste valg. Der er derfor et pres for at nå ud til en bredere kreds og til de segmenter af befolkningen, der ikke nødvendigvis læser aviser og ser folketingsdebatter i fjernsynet. En måde at nå et bredere segment på er ved at tage familien med i medierne, men det er altså klart et sted, hvor ministrene prøver at skærme sig.

Men der er en ekstrem efterspørgsel efter at vise noget, om ikke privat så personligt. Jeg prøver virkelig at lave den linje, at det ikke behøver at være privat, men at jeg skal være personlig, så de kan mærke, hvem jeg er [...], og så bliver mine rådgivere alligevel ved med at spørge, selv om de vil mig det bedste.

Bliver ministrene chikaneret? På den ene side kunne man forvente, at ministrene er mere eksponerede end borgmestrene/rådmændene og derfor er mere oplagte mål for trusler og chikane. På den anden side er der større personlig sikkerhed knyttet til dem, ligesom borgmestre/rådmænd måske i højere grad håndterer lokale personsager, der kan medføre stærke personlige følelser.

Tabel 6.4 Trusler/chikane mod respondenterne selv eller familie og omgangskreds inden for de sidste 12 måneder (ministre)

	Nej	Ja, sjældnere end månedligt	Ja, månedligt	Andre svar	Gens. svar (1-5 skala)	N
Personligt	88%	12%	0%	0%	1,1	16
Telefonisk	94%	6%	0%	0%	1,1	16
Brev eller e-mail	47%	35%	18%	0%	1,7	16
Sociale medier	24%	41%	18%	18%	2,4	16

"Ja, ugentligt" og "Ja, dagligt" er slået sammen til "andre svar" ovenfor. I kolonnen helt til højre er "Nej"=1, "Ja, sjældnere end månedligt"=2, "Ja, månedligt"=4, "Ja, ugentligt"=4, "Ja, dagligt"=5.

Svarfordelingen i tabel 6.4 ovenfor viser, at det er meget få ministre, der har været udsat for personlige eller telefoniske trusler. Sammenligner vi med borgmestrene fra tabel 6.2, er problemet da også mindre, om end forskellen ikke helt er statistisk signifikant. Til gengæld har næsten alle ministre været udsat for trusler eller chikane over de sociale medier inden for de seneste 12 måneder, om end forskellen til borgmestrene igen kun er næsten statistisk signifikant.

Ja, selvfølgelig har jeg det. Men jeg må sige, at når jeg tænker på, at jeg har været en del af det her i efterhånden mange år, så er det i småtingsafdelingen.

Tendensen til, at trusler og chikane i højere grad foregår over de sociale medier end personligt og telefonisk, er således endnu stærkere hos ministrene end hos borgmestrene/rådmændene, hvor den i forvejen var tydelig. Dette afspejles også i de kvalitative interview, hvor en minister fx siger:

Det er jo ikke farligt, bare pisseirriterende. Derudover er der masser, og det er mere og mere, der kalder mig fornædrende og virkelig grimme ting. Og det er hele tiden.

Det er svært ikke at være påvirket, og det er løgn, når man siger, at man ikke læser sine kommentarspor. Det gør man jo. Og jo, jeg har ekskluderet et par stykker, lukket dem ude, hvis det er helt galt. Men hele ideen med, at jeg er der, er jo for at komme i dialog med nogen! Ikke bare for at sidde og sende elektroniske pressemeddelelser ud.

6.1.4 Folketingsmedlemmer

Vurderingen af, hvad den nuværende eksponering i offentligheden betyder for folketingsmedlemmerne, er baseret på kvalitative interview blandt gruppeformænd i Folketinget. Som nævnt tidligere betyder dette forhold, at vurderingen er mere usikker, end tilfældet er for borgmestre/rådmænd, regionsrådsformænd og ministre, som mere præcist har levet en individuel vurdering i spørgeskemaundersøgelsen (se afsnit 2).

Vi bad gruppeformændene i folketingsgrupperne om at vurdere, hvordan eksponeringen i offentligheden påvirker medlemmerne i deres folketingsgruppe (eksklusive evt. ministre). Det fremgår af svarene, at eksponeringen i offentligheden opleves som et grundvilkår, der "følger med jobbet" og har sine positive og negative sider.

At eksponeringen i offentligheden kan være et pres eller en belastning for den enkelte folketingspolitiker illustreres af følgende udsagn fra en gruppeformand i Folketinget:

Når du så endelig har fri, så kigger folk på dig, alle hilser, og de vil lige snakke med dig. Det er jo ikke arbejde, men det er alligevel en del af det samlede pres. Du er nødt til at være på, fordi det er en kerneopgave – en kerneopgave i at få markedsført partiet, og det er vigtigt i forhold til en selv, hvis man gerne vil genvælges. Men det er med til at gøre det svært at få fred og rum til at slappe af.

Den generelle holdning var dog også, at man som politiker bliver hårdhudet, og at trusler og chikane med tiden ikke påvirker den enkelte politiker så meget. I det øjeblik, at det går ud over familien eller børnene, så påvirker det dog folketingspolitikere på en helt anden måde, som det også illustreres af følgende udsagn fra en gruppeformand:

Jeg har selv fået et trusselsbrev. Jeg er ligeglad – de kan true og råbe alt det, de vil. Men når det begynder at røre mine børn og familien, så gør det ondt.

Det fremhæves også af flere gruppeformænd, at det er muligt i tilfælde af trusler og chikane at få psykologisk og sikkerhedsmæssig støtte fra Folketinget, hvis et folketingsmedlem har behov for dette.

6.2 Udviklingen i eksponering over tid

6.2.1 Borgmestre/rådmænd

På spørgsmålet om, hvorvidt belastningen grundet den offentlige eksponering er blevet mindre eller større over tid, svarer 66 % af borgmestrene/rådmændene, at den er blevet "lidt større" eller "meget større".⁹

⁹ Det anvendte spørgsmål lyder: "Vurderer du, at belastningen grundet eksponering af din person er blevet mindre, er uændret eller er blevet større i den tid, du har været borgmester? (Hvis du har været borgmester i flere omgange, angiv venligst, hvordan du vurderer, at eksponeringen har ændret sig, siden du begyndte på posten første gang)".

En del af grunden til dette hænger, ifølge borgmestrene selv, sammen med den generelle medieudvikling:

Mediesituationen er en anden i dag. Nu skal de hver dag fylde 4-6 sider fra vores kommune, og derfor sidder der en hel redaktion. Tidligere var vi glade, når vi kom i den lokale avis – vi sendte selv information til dem. Nu er der en helt anden kritisk vinkel, og aviserne kæmper om læserne.

Det ses af spørgeskemaundersøgelsen, at der er en tendens til, at de højtuddannede borgmestre/rådmænd i mindre grad end andre oplever, at belastningen er øget. Dette kan hænge sammen med, at højtuddannede borgmestre i højere grad har kompetencerne til at håndtere de tekniske og komplekse sager, som er vokset i antal i kommunerne de senere år. Interviewundersøgelsen har dog ikke entydigt kunnet bekræfte dette.

Der ses i spørgeskemaundersøgelsen en mindre (ikke-signifikant) tendens til, at udviklingen i den offentlige eksponering opleves mere markant blandt borgmestre i sammenlægningskommuner end blandt borgmestre i fortsætterkommuner (når man analyserer borgmestre, der også har siddet før kommunalreformen og dermed har et sammenligningsgrundlag).

Ser vi på udviklingen i trusler/chikane, skønner over halvdelen af borgmestrene/rådmændene, at omfanget er uændret. Der er dog nogle områder, hvor billedet er anderledes, som det fremgår af tabel 6.5.

Tabel 6.5 Vurdering af, om omfanget af trusler/chikane er blevet mindre, er uændret eller er blevet større (borgmestre/rådmænd)

	Meget/lidt mindre	Uændret	Lidt/meget større	Gns. svar (1-5 skala)	N
Personligt	3%	82%	15%	3,2	66
Telefonisk	1%	84%	15%	3,2	67
Brev eller e-mail	3%	63%	34%	3,4	70
Sociale medier	1%	51%	48%	3,6	69
Samlet set	3%	54%	43%	3,4	70

Det anvendte spørgsmål lyder: "Vurderer du, at omfanget af trusler og/eller chikane mod dig eller din familie og omgangskreds er blevet mindre, er uændret eller er blevet større i den tid, du har været borgmester/rådmand? (Hvis du har været borgmester/rådmand i flere omgange, angiv venligst, hvordan du vurderer, at omfanget har ændret sig, siden du begyndte på posten første gang)." "Ved ikke/irrelevant" er ikke medtaget ovenfor. "Meget mindre" og "lidt mindre" samt "lidt større" og "meget større" er slået sammen i præsentationen. I kolonne 5 er "meget mindre"=1, "lidt mindre"=2, "uændret"=3, "lidt større"=4 og "meget større"=5.

I forhold til sociale medier oplever næsten halvdelen, at omfanget af chikane/trusler er vokset over tid. Forskellen er signifikant højere end fx udviklingen i den telefoniske og personlige chikane. Umiddelbart er udviklingen ikke overraskende givet de sociale mediers fremvækst som politisk kommunikationsplatform de seneste år.

6.2.2 Regionsrådsformænd

Regionsrådsformændene vurderer i undersøgelsen, at belastningen i forbindelse med eksponeringen af ens person i offentligheden generelt opleves som uændret eller større. Det fremhæves i undersøgelsen, at regionerne har en mere synlig rolle i dag end tidligere, og mediepresset generelt er blevet større, hvilket betyder, at man som regionsrådsformand bliver mere eksponeret i offentligheden. Samtidig fremhæves det også af en anden regionsrådsformand, at mange af regionernes opgaver er driftsopgaver med et begrænset offentligt fokus, og at eksponeringen af ens person som regionsrådsformand ikke har ændret sig væsentligt.

På spørgsmålet om, hvorvidt omfanget af trusler/chikane er blevet mindre, er uændret eller er blevet større over tid, er den overvejende vurdering blandt regionsrådsformændene, at omfanget af trusler/chikane er blevet større. Der peges blandt regionsrådsformændene både på trusler/chikaner via telefon, e-mail og brev samt sociale medier.

6.2.3 Ministre

41 % af de adspurgte ministre vurderer, at belastningen grundet eksponeringen af deres person er blevet "meget større" over tid. 35 % mener, at den er blevet "lidt større", mens de sidste 24 % mener, at den er uændret. Ingen mener, at den er blevet mindre.

Det er tydeligt, at ændringen i medieilledet har bevirket en lang større eksponering i offentligheden. Sendefladen er simpelthen blevet større:

Det er blevet langt, langt værre! Jeg startede jo i 1975, hvor der var monopolradio; altså én radiokanal, én tv-kanal. Det var meget, meget overskueligt. Og aviserne... Ja, der var Berlingske Tidende, Aktuelt, Jyllandsposten, Venstrepressen og Politiken, og det var meget overskueligt. Man følte sig overhovedet ikke plaget.

Selv om sendefladen var mindre, refereres der i interviewene til, at det var nemmere af få gennemslagskraft.

Jeg kom i jo avisen ved, at jeg skrev og skrev og skrev. Det har jeg nemlig meget let ved... Når jeg tænker tilbage, så var jeg i den grad dagsordenssættende. Jeg havde rist og ro til at give et eller andet problem en ordentlig en på sinkadusen, eller hale noget frem. Jeg fik jo to sider i Weekendavisen gang på gang. Dér kunne man jo sætte dagsorden. I dag bliver man jo drevet rundt af mediernes dagsorden. Det bliver jeg nødt til at sige – det gør man – og det er meget mere belastende, da man ikke er herre over, hvornår det skal foregå osv.

Eksponeringen er blevet mere intens – ingen tvivl om det. De ministre, der har siddet længe i jobbet, oplever imidlertid også, at tiden i form af øget erfaring arbejder for dem.

Den er blevet meget mere intens. Men jeg kunne jo også mærke, at jeg blev bedre til det. Jeg lærte jo mange ting. Så får man jo rutine, og når man har været minister i mange år, er man efterhånden vandt til at være minister.

Samtidig har teknologien på flere måder været drivende for den større eksponering. Ikke kun i medierne men også i det offentlige rum.

Der må jeg sige, at det der med at gå ud og få en øl, det er ikke, som det var engang. Nu er der mobilkameraer, selfies, og jeg ved ikke hvad.

Tablet 6.6 Vurdering af, om omfanget af trusler/chikane er blevet mindre, er uændret eller er blevet større

	Meget/lidt mindre	Uændret	Lidt/meget større	Gns. svar (1-5 skala)	N
Personligt	0%	77%	23%	3,2	13
Telefonisk	0%	85%	15%	3,2	13
Brev eller e-mail	7%	71%	21%	3,1	14
Sociale medier	0%	44%	56%	3,8	16
Samlet set	7%	47%	47%	3,4	15

I kolonne 5 er "meget mindre"=1, "lidt mindre"=2, "uændret"=3, "lidt større"=4 og "meget større"=5.

Der er 23 % af ministrene eller mindre, der mener, at omfanget af trusler/chikane personligt, telefonisk eller pr. brev/mail er blevet større. Som for borgmestrene/rådmændene er der langt flere, der mener, at der har været en negativ udvikling for de sociale medier. 56 % angiver, at der er kommet mere chikane over de sociale medier i den tid, de har været ministre. Det er således sandsynligvis de sociale medier, der driver, at omkring halvdel af ministrene vurderer, at den samlede mængde af trusler/chikane er steget over tid. Ministre med børn og ministre med lang anciennitet finder i mindre grad end andre, at der samlet set har været en negativ udvikling over tid.

6.2.4 Folketingsmedlemmer

Vurderingen af, om eksponeringen i offentligheden er blevet større eller mindre blandt folketingsmedlemmer er baseret på kvalitative interview blandt gruppeformænd i Folketinget. Dette forhold betyder, at vurderingen er mere usikker, end tilfældet er for borgmestre/rådmænd, regionsrådsformænd og ministre, som har lavet en individuel vurdering i spørgeskemaundersøgelsen (se afsnit 2).

Vi bad gruppeformændene i folketingsgrupperne om at vurdere, hvordan de selv har oplevet udviklingen i eksponeringen i offentligheden fra de startede i Folketinget og frem til i dag, og hvad deres vurdering var i forhold til, hvordan medlemmerne i deres folketingsgruppe (eksklusive evt. ministre) har oplevet denne udvikling.

Det fremgår af svarene, at folketingsmedlemmernes eksponering i offentligheden generelt vurderes som værende markant større i dag end tidligere, og at dette hænger tæt sammen med medieudviklingen. Mediebilledet har ændret sig med en langt større nyhedsdækning end tidligere. Det betyder, at folketingsmedlemmerne oplever, at de oftere eksponeres i TV og radio. Samtidig har udbredelsen af de digitale medier betydet, at folketingsmedlemmerne eksponeres på internettet i langt højere grad end tidligere.

Flere gruppeformænd, som blev interviewet, var inde på, at chikane og trusler mod folketingspolitikere har været stigende. Det blev i interviewene fremhævet, at det i dag virker som om, at det i dag er blevet nemmere at true og chikanere politikere:

Det virker som om, at der ingen tid går fra tanke til afsendelse. Du får tingene meget mere usorteret og meget mere rå. Alle de stopklodser, som gjorde, at folk lige fik tænkt igennem: Kan vi være det her bekendt? De er fjernet. Det betyder, at sprogbruget er hårdere, og mængden af henvendelser enorm stor.

7 Konklusion

Fuldtidspolitikernes arbejdsvilkår er i dag præget af lange arbejdstider med mange arbejdstimer, der er spredt over mange af døgnets timer og alle ugens dage. Fuldtidspolitikere med administrativt ansvar arbejder typisk mere end 60 timer om ugen. Når dette er sagt, så er der også en variation mellem de forskellige typer af fuldtidspolitikere. Ministrene arbejder flest timer, starter tidligt og slutter sent og arbejder meget i weekenden. Folketingspolitikere med centrale poster som partiformand, gruppeformand og mange ordførerskaber har et lignende arbejdsmonster. Blandt Folketingspolitikere er arbejdstiden mere varierende bl.a. i forhold til partistørrelse, antal ordførerskaber, om partiet er en del af regeringen eller oppositionen, samt geografi i forhold til bopæl og valgkredsens placering. Arbejdstiden varierer i forhold til folketingsåret. Der er mindre pres på i sommerperioden, hvor folketingspolitikere har mulighed for at holde en sammenhængende ferie. For borgmestrene er der også en variation i løbet af året med mindre pres om sommeren og mere pres i forbindelse med økonomiforhandlingerne, men generelt er variationen rent arbejdsmæssigt mindre udpræget for borgmestrene.

Et centralt spørgsmål er, om der er noget nyt ved, at fuldtidspolitikere arbejder meget. Det er vanskeligt at konkludere meget håndfast på dette spørgsmål, fordi der ikke findes gode tidsseriedata. Tidligere forskning på området peger dog på, at fuldtidspolitikere også tidligere arbejdede meget (Damgaard 1979; Jensen 1993), og på, at politikere i andre lande også arbejder meget (Weinberg 1999; 2003). Det er således uklart, om arbejdstiden som sådan er steget, selv om den er meget høj. Der er et billede af, at man arbejder den tid, der er til rådighed, og at en stilling som fuldtidspolitiker i højere grad er en livsstil end et job (se også Damgaard 1979). Borgmestrene er den gruppe, der i højeste grad giver udtryk for, at arbejdstiden har ændret sig, og de peger i den forbindelse på, at de større kommuner har givet et mere markant pres på borgmesteren. Samtidig fremgår det, at den gennemsnitlige arbejdstid blandt fuldtidspolitikere er markant højere end den generelle befolknings arbejdstid, og også markant højere end arbejdstiden for personer i sammenlignelige jobfunktioner i Danmark (ledelse) (Deding & Filges 2009; Djøf 2013; NFA 2013).

Arbejdspreset er generelt højt. Fuldtidspolitikernes arbejdsdag er præget af, at der er flere opgaver, end det er muligt at nå, og at politikere generelt gerne ville nå mere. For nogle politikere er der også et betydeligt genvalgspress. Arbejdspreset er i højere grad end hos resten af befolkningen og sammenlignelige jobfunktioner, så højt, at det går ud over privatlivet (Lederne 2012; Djøf 2013). De fleste af politikere vurderer, at arbejdspreset er øget over tid. De kvalitative interview peger på, at kompleksiteten i arbejdsopgaverne er øget, ligesom arbejdstempoet generelt er øget, og at den stigende uforudsigelighed i arbejdet har medvirket til at øge arbejdspreset. Fremvæksten af netaviser og 24 timers nyhedskanaler gør, at nyheder ikke længere laves til en deadline, men genereres konstant. Udviklingen i mediebildet har været en stærk medvirkende faktor til at øge arbejdspreset og gøre det mere grænseløst. Det er vanskeligt at kontrollere og planlægge arbejdstiderne, og det påvirker også familielivet, særligt i familier med hjemmeboende børn. Det skal dog bemærkes, at der også blandt befolkningen generelt har været en udvikling i det oplevede arbejdspress (Burr m.fl. 2005; Bjørner m.fl. 2010; NFA 2013).

For fuldtidspolitikere er eksponeringen i offentligheden et grundvilkår, og selv om medierne for nogle opleves som en belastning, så er fuldtidspolitikere samtidigt afhængige af at komme i medierne for at markere sig, komme igennem med politiske budskaber og sikre opbakning og genvalg. Det er meget forskelligt, i hvor høj grad eksponeringen opleves som en belastning, og eksponeringen er i noget højere grad en belastning for ministrene end for borgmestrene og regionsrådsformændene. Personlig eller telefonisk chikane forekommer

sjældent for landspolitikere, men mere hyppigt lokalt for borgmestrene. Ministrene og folketingspolitikere oplever til gengæld mere hyppigt chikane på de sociale medier.

I forhold til gyldigheden af resultaterne, så er det væsentligt at bemærke, at de grupper, der studeres, er forholdsvis små. Der findes kun 20 ministre, 5 regionrådsformænd og 119 borgmestre/rådmænd. I forhold til gyldigheden af den kvantitative undersøgelse er det derfor væsentligt, at svarprocenten er høj, hvilket øger sandsynligheden for, at de svar, der gives af respondenterne, er i overensstemmelse med de forhold, der gælder i gruppen generelt. I denne undersøgelse har svarprocenten været usædvanlig høj. Det skal fremhæves som en generel usikkerhed, at datamaterialet til denne undersøgelse, og de fleste andre undersøgelser af arbejdsmiljø, er selvrapporterede. Det er for eksempel et kendt problem i undersøgelser af arbejdstid, at der er en tendens til overregistrering (Bonke 2005), og det kan derfor også i nogen grad forventes at være tilfældet i denne undersøgelse. I undersøgelsen er det søgt at øge målesikkerheden ved at lade en meget detaljeret daglig tidsregistrering danne grundlag for vurderingen af den ugentlige arbejdstid, hvilket os bekendt ikke tidligere er gjort i danske undersøgelser af politikeres arbejdstid. Desuden er de kvalitative interview blevet brugt til at validere resultaterne fra den kvantitative tidsregistrering, ligesom resultaterne er sammenholdt med tidligere og international forskning på området. Når det er sagt, så er en vis måleusikkerhed i forbindelse med tidsregistreringer og selvvurderinger et grundvilkår.

Litteratur

AE Rådet (2008): *Analyse af danskernes arbejdstid: Stor stigning i arbejdstiden de seneste to år.*

Berg, R. & U. Kjær (2005): *Den Danske Borgmester*, Odense: Syddansk Universitetsforlag.

Berg, R. & U. Kjær (2008): *Borgmestre og kommunalpolitikere i Danmark. Dokumentation af en spørgeskemaundersøgelse* (Kommunalpolitiske Studier nr. 24/2008), Odense: Syddansk Universitet.

Bjørner, J. B. et al. (2010) *Ændringer i det danske arbejdsmiljø fra 2005 til 2008*. Det Nationale Forskningscenter for Arbejdsmiljø. København.

Bonke, J. (2002): *Tid og velfærd*, København: Socialforskningsinstituttet.

Bonke, J. (2005): Paid Work and Unpaid Work: Diary Information versus Questionnaire Information. *Social Indicator Research*, 70(3): 349-368.

Bonke, J. (2012): *Har vi tid til velfærd? – om danskernes brug af deres tid ude og hjemme*, København: Gyldendal.

Brenton, S. (2010): *What lies beneath: the work of senators and members in the Australian Parliament*, Canberra.

Burr et al. (2005): *Arbejdsmiljø i Danmark 2005 – et overblik fra den Nationale Arbejdsmiljøkohorte*. Arbejdsmiljøinstituttet.

Congressional Management Foundation & Society for Human Resource Management (2013): *Life in Congress: The Member Perspective*, Washington DC: Congressional Management Foundation & Society for Human Resource Management.

Dahlgaard, J. O.; U. Hjelmar, A. Leth Olsen & L. Holm Pedersen (2009): *Kommunalpolitikeres rolle og råderum – 2009*, København: AKF.

Damgaard, E. (1979): *Folketingsmedlemmer på arbejde*, Aarhus: Politica.

Deding, M. & Filges, T. (2009): *Danske lønmodtageres arbejdstid. En registeranalyse baseret på lønstatistikken*. SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd. København.

DeFacto (2013): *Faktaark: Kommunalpolitikeres arbejde*, september 2013.

Djøf (2013): *Djøfs undersøgelse af psykisk arbejdsmiljø, stress og balance 2012*. Faktaark 1: Stress.

Hansson, J. (2008): *De Folkvaldas Livsvillkor i Jämförande Perspektiv*, Umeå: Sociologiska Institutionen, Umeå Universitet.

Hansson, J. (2014): *Time Affluence Versus Social Class: Their Competing Effects on the Happiness of Elites*, working paper, London: Birkbeck, University of London - Department of Politics.

Indenrigs- og Socialministeriet (2009): *Arbejdsgruppen om kommunalpolitikernes rolle og arbejdsvilkår*, København: Indenrigs- og Socialministeriet.

- Jensen, T. K. (1993): *Politik i praxis*, København: Samfundslitteratur.
- Jensen, B. & Tranæs, T. (2011): *Vi der bor i Danmark*. Rockwool Fondens Forskningsenhed. København.
- Lederne (2012): *Balance mellem arbejdsliv og privatliv*. Oktober 2012.
- NFA (2013): *Arbejds miljø og helbred i Danmark 2012*. Det Nationale Forskningscenter for Arbejds miljø. København.
- Pedersen, L. Holm; K. Houlberg, S. Welling Hansen, A. Leth Olsen & M. J. Bordacconi (2013): *Lokalpolitikeres rolle og råderum*, København: KORA.
- Pedersen, L. Holm (2013): Committed to the Public Interest? Motivation and behavioural outcomes among local councillors. *Public Administration*, First published online: March 1, <http://www.kora.dk/udgivelser/udgivelse/i3143/Committed-to-the-Public-Interest>.
- Pejtersen, J. & T.S. Kristensen (2005): *Helbred og trivsel på arbejdspladsen*. [Kbh.]: [Arbejds miljøinstituttet].
- Vianello, M. & Moore, G. (2004). *Women and Men in Political and Business Elites: A Comparative Study in the Industrialized World*, London: Sage.
- Weinberg, A.; C. L. Cooper & A. Weinberg (1999): Workload, stress and family life in British Members of Parliament and the psychological impact of reforms to their working hours, *Stress Medicine*, 15: 79-87.
- Weinberg, A. & C. L. Cooper (2003): Stress among national politicians elected to the parliament for the first time, *Stress and Health*, 19 (2): 111-117.
- Weinberg, A. (2013): A Longitudinal Study of the Impact of Changes in the Job and the Expenses Scandal on UK National Politicians' Experiences of Work, Stress and the Home-Work Interface. *Parliamentary Affairs*, 68 (2): 248-271.

Bilag 1 – Respondentliste

Følgende fuldtidspolitikere er blevet interviewet i forbindelse med undersøgelsen (titler på interviewtidspunkt):

- Borgmester Johnny Søtrup (V), Esbjerg Kommune
- Borgmester Lars Erik Hornemann (V), Svendborg Kommune
- Borgmester Steen Dahlstrøm (S), Middelfart Kommune
- Borgmester Mette Touborg (F), Lejre Kommune
- Beskæftigelsesminister Henrik Dam Kristensen (S)
- Uddannelses- og forskningsminister Sofie Carsten Nielsen (RV)
- Tidl. minister Bertel Haarder (V)
- Regionsrådsformand Carl Holst (V), Region Syddanmark
- Gruppeformand Kristian Jensen (V)
- Gruppeformand Leif Lahn Jensen (S)
- Gruppeformand Peter Skaarup (DF)
- Gruppeformand Camilla Hersom (RV)
- Gruppeformand Jonas Dahl (SF)
- Gruppeformand Simon Emil Ammitzbøll (LA)

**Det Nationale Institut
for Kommuner og Regioners
Analyse og Forskning**

Købmagergade 22
1150 København K
E-mail: kora@kora.dk
Telefon: 444 555 00